

บทบาทของญี่ปุ่นต่อความตกลงหุ้นส่วนยุทธศาสตร์ภาคพื้นแปซิฟิก ภายหลังจากการถอนตัวของ
สหรัฐอเมริกา

สารนิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญารัฐศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ ภาควิชาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ

คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ปีการศึกษา 2565

ลิขสิทธิ์ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

JAPAN'S ROLE IN THE TRANS-PACIFIC PARTNERSHIP (TPP) AFTER THE WITHDRAWAL OF
THE UNITED STATES

An Independent Study Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Degree of Master of Arts in International Relations

Department of International Relations

FACULTY OF POLITICAL SCIENCE

Chulalongkorn University

Academic Year 2022

Copyright of Chulalongkorn University

หัวข้อสารนิพนธ์

บทบาทของญี่ปุ่นต่อความตกลงหุ้นส่วนยุทธศาสตร์ภาคพื้น
แปซิฟิก ภายหลังการถอนตัวของสหรัฐอเมริกา

โดย

นายภัทรพล จันทร์เทพา

สาขาวิชา

ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ

อาจารย์ที่ปรึกษาหลัก

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ธีวินท์ สุพุทธิกุล

คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้รับสารนิพนธ์ฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่งของ
การศึกษาตามหลักสูตรปริญญารัฐศาสตรมหาบัณฑิต

คณะกรรมการสอบสารนิพนธ์

..... ประธานกรรมการ
(รองศาสตราจารย์ ดร.ณัฐนันท์ คุณมาศ)

..... อาจารย์ที่ปรึกษาหลัก
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ธีวินท์ สุพุทธิกุล)

..... กรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พงศ์พิสุทธิ์ บุชบาร์ตัน)

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

ภัทรพล จันทร์เทพา : บทบาทของญี่ปุ่นต่อความตกลงหุ้นส่วนยุทธศาสตร์ภาคพื้นแปซิฟิก ภายหลังจากถอนตัวของสหรัฐอเมริกา. (JAPAN'S ROLE IN THE TRANS-PACIFIC PARTNERSHIP (TPP) AFTER THE WITHDRAWAL OF THE UNITED STATES) อ.ที่ปรึกษาหลัก : ผศ. ดร.ธวิวิท สุพุทธิกุล

ญี่ปุ่นเข้าร่วมการเจรจาความตกลงหุ้นส่วนเศรษฐกิจภาคพื้นแปซิฟิก (TPP) ในเดือนมีนาคม 2013 เพื่อบรรลุเป้าหมายทางเศรษฐกิจคือ การใช้ TPP เป็นส่วนหนึ่งแผนการปฏิรูปเศรษฐกิจภายใต้นโยบาย Abenomics ของรัฐบาลอาเบะ และบรรลุเป้าหมายด้านความมั่นคงคือ การใช้เป็นเครื่องมือในการถ่วงดุลกับการก้าวขึ้นมาเป็นมหาอำนาจในภูมิภาคเอเชีย-แปซิฟิกของจีน และกระชับความสัมพันธ์กับสหรัฐฯ อย่างไรก็ตาม ในเดือนมกราคม 2017 รัฐบาลทรัมป์ถอนตัวจากความตกลง TPP รัฐบาลอาเบะจึงพยายามโน้มน้าวให้สหรัฐฯ กลับมาเข้าร่วม พร้อมกับดำเนินบทบาทนำในการเจรจาระหว่างสมาชิกที่เหลือ 10 ประเทศ จนนำไปสู่การลงนามบนความตกลงที่ครอบคลุมและก้าวหน้าสำหรับหุ้นส่วนทางเศรษฐกิจภาคพื้นแปซิฟิก (CPTPP) ในเดือนมีนาคม 2018 ในกรณีของการดำเนินบทบาทอย่างกระตือรือร้นของรัฐบาลญี่ปุ่น ภายหลังจากถอนตัวของสหรัฐฯ ด้วยเหตุนี้จึงนำไปสู่การศึกษาการใช้ความตกลง CPTPP เป็นเครื่องมือทางเศรษฐกิจในการถ่วงดุลกับการขยายอิทธิพลของจีน ผ่านแนวคิดการถ่วงดุลอำนาจแบบอ่อน (soft balancing) และแนวคิดการพัฒนาเศรษฐกิจเพื่อเสริมสร้างความมั่นคงแห่งชาติ (economic security) เพื่อแสดงให้เห็นถึงรูปแบบการดำเนินนโยบายของญี่ปุ่น สารนิพนธ์ฉบับนี้จึงอธิบายและวิเคราะห์การใช้ CPTPP เป็นเครื่องมือ โดยการใช้บทบัญญัติที่มีมาตรฐานระดับสูง ประกอบกับใช้เป็นช่องทางการกลับมามีส่วนร่วมของสหรัฐฯ ตลอดจนเป็นพื้นที่สำหรับประเทศที่มีค่านิยมเดียวกัน และใช้ในการบรรลุเป้าหมายตามแผนยุทธศาสตร์ความมั่นคงแห่งชาติของญี่ปุ่น

สาขาวิชา ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ ลายมือชื่อนิสิต

ปีการศึกษา 2565 ลายมือชื่อ อ.ที่ปรึกษาหลัก

กิตติกรรมประกาศ

สารนิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงได้ด้วยดีด้วยความกรุณาจาก ผศ.ดร. ธีวินท์ สุพุทธิกุล อาจารย์ที่ปรึกษาที่ให้ความรู้และแนะนำการทำสารนิพนธ์ฉบับนี้ ตั้งแต่วิธีการเขียนงานที่เป็นระบบและได้ใจความไปจนถึงการชี้แนะแนวทางการวิเคราะห์จากทฤษฎีอย่างมีเหตุผล ตลอดจนการตรวจทานของอาจารย์อย่างสม่ำเสมอ จนทำให้สารนิพนธ์ฉบับนี้เสร็จสมบูรณ์และพร้อมไปด้วยเนื้อหาและสาระที่ได้รับการสังเคราะห์อย่างเข้มข้นตามหลักวิชาการ อีกทั้งขอขอบคุณ รศ.ดร. ญัฐนันท์ คุณมาศ และผศ.ดร. พงศ์ พิสุทธิ บุชบาร์ตัน ประธานและกรรมการสอบสารนิพนธ์ ที่ให้คำแนะนำในการเขียนสารนิพนธ์นี้สมบูรณ์มากยิ่งขึ้น และขอขอบคุณอาจารย์และเจ้าหน้าที่ประจำคณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ทุกท่านที่ให้ความรู้และช่วยเหลือตลอดระยะเวลาการศึกษาของข้าพเจ้า

ข้าพเจ้าขอขอบคุณครอบครัวที่เป็นทั้งแรงผลักดันและกำลังใจ คอยรับฟังปัญหาและแนะนำเกี่ยวกับการเรียน ตั้งแต่เริ่มต้นการศึกษาจนถึงการทำสารนิพนธ์ นอกจากนี้ ขอขอบคุณคุณพลอย คุณป้อมแป้ม คุณนิวและเพื่อน ๆ พี่ ๆ น้อง ๆ จากสำนักงานคณะกรรมการการแข่งขันทางการค้าที่คอยรับฟังและกระตุ้น ให้กำลังใจ รวมถึงแนะนำความคิดเห็นที่ดีและเป็นประโยชน์ต่อการเรียนและการทำสารนิพนธ์ของข้าพเจ้า

สุดท้ายนี้ ข้าพเจ้าขอขอบคุณเพื่อนร่วมรุ่น MAIR 19 ทุกคนที่คอยให้กำลังใจและช่วยเหลือกัน และกันเสมอมา จนการทำสารนิพนธ์นี้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี ทั้งนี้ หากสารนิพนธ์ฉบับนี้มีข้อผิดพลาดประการใด ข้าพเจ้าขออภัยมา ณ ที่นี้ด้วย

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

ภัทรพล จันทร์เทพา

สารบัญ

	หน้า
.....	ค
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ค
.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	ง
กิตติกรรมประกาศ.....	จ
สารบัญ.....	ฉ
บทนำ.....	1
คำถามวิจัย	4
แนวการตอบ.....	4
การทบทวนวรรณกรรม	4
กรอบการวิเคราะห์	7
วิธีการวิจัย.....	8
โครงสร้างในการนำเสนอ	9
ความเป็นมาของความตกลง CPTPP และการตัดสินใจเข้าร่วมความตกลง TPP ของญี่ปุ่น	9
ความเป็นมาของความตกลง CPTPP.....	9
การตัดสินใจเข้าร่วมความตกลง TPP ของญี่ปุ่น	12
CPTPP ในฐานะเครื่องมือในการถ่วงดุลอำนาจของญี่ปุ่น	20
สรุป.....	28
บรรณานุกรม.....	31
ประวัติผู้เขียน.....	40

บทนำ

“สิ่งที่ผมเพิ่งทำไป เป็นสิ่งที่วิเศษที่สุดสำหรับพี่น้องผู้ใช้แรงงานชาวอเมริกัน”¹ ประธานาธิบดี โดนัลด์ ทรัมป์ (Donald Trump) กล่าวภายหลังลงนามในคำสั่งประธานาธิบดีเมื่อวันที่ 23 มกราคม 2017 ให้สหรัฐอเมริกาประกาศถอนตัวจากความตกลงหุ้นส่วนยุทธศาสตร์ภาคพื้นแปซิฟิก (Trans-Pacific Partnership : TPP) สำหรับ TPP เป็นความตกลงทางเศรษฐกิจที่ประกอบด้วย การเปิดเสรีทางการค้าระหว่างสมาชิกที่มีขนาดใหญ่ที่สุดในโลก โดยครอบคลุมเศรษฐกิจของโลกกว่า 40%² นอกจากนี้ TPP ยังมีส่วนที่แตกต่างจากกรอบการค้าเสรีทั่วไปคือ เป็นหนทางในการจัดการกับ ปัญหาต่าง ๆ ที่เป็นอุปสรรคต่อการค้าระหว่างประเทศ โดยการกำหนดบทบัญญัติที่ครอบคลุมปัจจัยที่ ส่งผลต่อการค้าและเศรษฐกิจในศตวรรษที่ 21 เช่น การถ่ายโอนข้อมูล (Data Transfer) ทรัพย์สิน ทางปัญญา และการดำเนินธุรกิจโดยการใช้สื่ออิเล็กทรอนิกส์ (e-Commerce) เป็นต้น TPP ถือได้ว่าเป็น ผลงานชิ้นโบว์แดงในสมัยรัฐบาลบารัค โอบามา (Barack Obama) ตามนโยบาย Pivot to Asia เพราะความตกลง TPP เปิดโอกาสให้สหรัฐฯ เข้าถึงทรัพยากรจากการเปิดตลาดที่กว้างขวางมากขึ้น ผ่านการค้าเสรี ตลอดจนเป็นหนทางในการกลับมามีบทบาทของสหรัฐฯ ความตกลง TPP จึงเป็น เครื่องมือหนึ่งที่สหรัฐฯ จะเข้ามาขยายอิทธิพล เพื่อถ่วงดุลกับจีนในภูมิภาคเอเชีย-แปซิฟิก³

ความพยายามเพื่อรักษาสถานะของ TPP ไว้ เริ่มต้นขึ้นเมื่อญี่ปุ่นรับทราบข่าว ทรัมป์ชนะ การเลือกตั้ง ในวันที่ 17 พฤศจิกายน ปี 2016 อาเบะเดินทางไปพบทรัมป์อย่างไม่เป็นทางการเพื่อโน้มน้าวให้ทรัมป์คงสถานะของสหรัฐฯ บน TPP เอาไว้พร้อมมอบไม้กอล์ฟสีทองเป็นของขวัญ ให้กับทรัมป์⁴ ต่อมาในวันที่ 21 พฤศจิกายน 2016 ทรัมป์กล่าวว่า “ในวันที่ 20 มกราคม ปี 2017 สิ่งที่จะทำในวันที่ปฏิบัติหน้าที่ประธานาธิบดีสหรัฐฯ วันแรกคือ การถอนตัวจากความตกลง TPP ในช่วงหาเสียงทรัมป์เรียกความตกลง TPP ว่าเป็นหายนะที่ทำให้ตลาดแรงงานสหรัฐฯ” ต่อมา อาเบะกล่าวว่า “ความตกลง TPP จะไร้ความหมายหากปราศจากสหรัฐฯ”⁵ หลังจากการพบทรัมป์ อาเบะก็เดินทางเจรจากับผู้นำของประเทศสมาชิกอื่น ๆ เช่น ผู้นำของแคนาดา นิวซีแลนด์ มาเลเซีย และสิงคโปร์ เป็นต้น เพื่อเน้นย้ำถึงความสำคัญของการร่วมกันขับเคลื่อนความตกลง TPP⁶

ความพยายามของอาเบะในการโน้มน้าวให้รัฐบาลทรัมป์ไม่ถอนตัวจากความตกลง TPP ประสบกับความล้มเหลวการตัดสินใจของทรัมป์ก็ทำลายสัญลักษณ์แห่งความสำเร็จของโอบามา

¹ Wall Street Journal, “After Trump’s TPP Withdrawal, What’s Next for U.S. Trade Deals?,” *YouTube*, accessed October 25, 2022, <https://www.youtube.com/watch?v=76VNTctCBA>.

² James McBride, Andrew Chatzky, and Anshu Siripurapu, “What’s Next for the Trans-Pacific Partnership (TPP)?,” *The Council on Foreign Relations (CFR)*, accessed June 19, 2023, <https://www.cfr.org/backgrounder/what-trans-pacific-partnership-tpp>.

³ Kevin Granville, “What Is TPP? Behind the Trade Deal That Died,” *The New York Times*, accessed June 19, 2023, <https://www.nytimes.com/interactive/2016/business/tpp-explained-what-is-trans-pacific-partnership.html>.

⁴ E Michael Johnson, “Donald Trump receives \$3,755 driver from Japan’s Prime Minister,” *GolfDigest*, accessed June 21, 2023, <https://www.golfdigest.com/story/donald-trump-receives-dollar3755-driver-from-japans-prime-minister>.

⁵ Kiyoshi Takenaka, “Japan PM says TPP trade pact meaningless without U.S.,” *Reuters*, accessed June 29, 2023, <https://www.reuters.com/article/us-japan-tpp-abe-idUSKBN13G2IK>.

⁶ Matthew P. Goodman, “Assessing Abe’s Economic Statecraft,” *Center for Strategic and International Studies*, accessed June 21, 2023, <https://www.csis.org/analysis/assessing-abes-economic-statecraft>.

อย่างไม่มีขึ้นดี และทำลายความหวังของรัฐบาลญี่ปุ่นที่ต้องการพึ่งพาบทบาทของสหรัฐฯ ในภูมิภาค ลงไปพร้อมกัน ท่ามกลางความกังวลต่อผลกระทบที่ตามมาในเชิงเศรษฐกิจ และความหวั่นเกรงต่อการเปลี่ยนแปลงของดุลแห่งอำนาจบนภาคพื้นเอเชีย-แปซิฟิก การตัดสินใจของทรัมป์อาจเปิดโอกาสให้จีนฉกฉวยโอกาสเข้ามาแทนที่บทบาทที่เคยเป็นของสหรัฐฯ เมื่อวันที่ 10 กุมภาพันธ์ 2017 นายกรัฐมนตรีชินโซ อาเบะ (Shinzo Abe) เดินทางไปพบกับทรัมป์อย่างเป็นทางการ และมีแถลงการณ์ร่วมกันว่า “สหรัฐฯ และญี่ปุ่นตอกย้ำถึงความสำคัญของการส่งเสริมการค้า การเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ และมาตรฐานระดับสูงในภูมิภาคเอเชีย-แปซิฟิกอย่างต่อเนื่อง โดยเป็นที่รับรู้ที่สหรัฐฯ ถอนตัวจากความตกลง TPP ผู้นำทั้งสองประเทศให้คำมั่นว่าจะแสวงหาวิธีการที่ดีที่สุดในการบรรลุวัตถุประสงค์เหล่านี้ร่วมกัน โดยประกอบด้วยการเจรจาบนกรอบทวิภาคี และญี่ปุ่นจะเดินหน้าพัฒนาภูมิภาคต่อไปบนพื้นฐานของความริเริ่มที่มีอยู่”⁷ ผู้นำญี่ปุ่นแสดงท่าทีว่าจะสานต่อความตกลง TPP ต่อไป และสหรัฐฯ จะไม่ขัดขวางบทบาทของญี่ปุ่น ต่อมาอาเบะให้สัมภาษณ์กับสำนักข่าว CNBC ซึ่งอาเบะแสดงความเห็นอย่างชัดเจนว่า “เรามาไกลถึงขนาดนี้ เราต้องใช้ประโยชน์จากความพยายามอันยาวนานให้คุ้มค่าที่สุด ญี่ปุ่นต้องสวมบทบาทผู้นำและขับเคลื่อนการเจรจา TPP ไปข้างหน้าแทนสหรัฐฯ แต่ยังไม่เปิดประตูในวันที่สหรัฐฯ กลับมา”⁸

นอกจากการโน้มน้าวสหรัฐฯ รัฐบาลญี่ปุ่นก็เจรจากับสมาชิกที่เหลือ (TPP-11)⁹ ในช่วงแรก แต่ละประเทศมีความเห็นที่แตกต่างกัน บางประเทศต้องการให้สานต่อการเจรจา TPP-11 ให้สำเร็จ โดยไม่มีสหรัฐฯ บางประเทศแสดงท่าทีหันเหความสนใจออกจาก TPP-11 ไปเจรจาทางการค้ากับประเทศหรือกรอบความร่วมมืออื่นที่มีผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจมากกว่า อย่างไรก็ตาม รัฐบาลญี่ปุ่นเดินหน้านำยื่นย้าให้สมาชิกที่เหลือเห็นว่า ไม่มีความแตกต่างกันระหว่าง TPP-11 และความตกลงเดิมที่มีสหรัฐฯ อยู่ ทั้งในเชิงยุทธศาสตร์และเศรษฐกิจ แต่สิ่งสำคัญที่จะส่งผลกระทบต่อขนาดของ TPP-11 คือ การเข้าร่วมและรับรองมาตรฐานทางการค้าระดับสูงของ TPP-11 โดยเร็ว¹⁰ ระหว่างการประชุมระดับรัฐมนตรี ณ เมืองฮานอย เวียดนาม เมื่อเดือนพฤษภาคม ปี 2017 สมาชิกทั้ง 11 ประเทศแถลงการณ์ร่วมกันว่า “จะเริ่มกระบวนการแสวงหาหนทางให้ TPP-11 ที่ครอบคลุมและมีมาตรฐานสูงบรรลุผล โดยเร็ว รวมถึงประเมินแนวทางการอำนวยความสะดวกการกลับมาเป็นสมาชิกของผู้ลงนามเดิม กระบวนการดังกล่าวถูกกำหนดให้แล้วเสร็จก่อนการประชุม APEC ที่กำลังจะจัดขึ้น ณ เมืองดานัง เวียดนาม ในเดือนพฤศจิกายน ปี 2017”¹¹

⁷ Ministry of Foreign Affairs of Japan, “Joint Statement,” MOFA, accessed June 20, 2023, <https://www.mofa.go.jp/files/000227768.pdf>

⁸ Akiko Fujita, “Japanese PM Abe says it is his ‘strong wish’ that the US returns to the TPP,” CNBC, accessed June 19, 2023, <https://www.cnbc.com/2017/05/15/japanese-pm-abe-says-it-is-his-strong-wish-that-the-us-returns-to-the-tpp.html>.

⁹ ญี่ปุ่น ออสเตรเลีย บรูไน แคนาดา ซิลิ มาเลเซีย เม็กซิโก นิวซีแลนด์ เปรู สิงคโปร์ และเวียดนาม

¹⁰ Terada Takashi, “How and Why Japan Has Saved the TPP: From Trump Tower to Davos,” *The Asan Forum*, accessed June 21, 2023, <https://theasanforum.org/how-and-why-japan-has-saved-the-tpp-from-trump-tower-to-davos/>.

¹¹ Organization of American States, “Ministerial Statement: Trans-Pacific Partnership (TPP) Agreement,” *Foreign Trade Information System*, accessed June 21, 2023, http://www.sice.oas.org/tpd/tpp/Implementation/Ministerial_Statement_05_21_17_e.pdf.

รัฐบาลญี่ปุ่นแสดงความตั้งใจที่จะนำการเจรจา TPP-11 ผ่านการจัดประชุมหัวหน้าคณะเจรจาทางสมาชิก ณ ญี่ปุ่นถึงสามครั้ง และจัดที่ออสเตรเลียเพียงหนึ่งครั้ง ญี่ปุ่นทำหน้าที่ไกล่เกลี่ยความขัดแย้งของผลประโยชน์เพื่อหาข้อสรุปร่วมกัน โดยเฉพาะประเด็นการยกเว้นการบังคับใช้บทบัญญัติบางประการ¹² จนในที่สุดระหว่างการประชุม APEC ที่ประเทศเวียดนาม ในเดือนพฤศจิกายน ปี 2017 สมาชิกทั้ง 11 ประเทศก็ร่วมกันแถลงการณ์ว่า ทุกประเทศเห็นด้วยกับองค์ประกอบหลักของ “ความตกลงที่ครอบคลุมและก้าวหน้าสำหรับหุ้นส่วนทางเศรษฐกิจภาคพื้นแปซิฟิก” (Comprehensive and Progressive Agreement for Trans-Pacific Partnership : CPTPP) หลังจากนั้นสมาชิกทั้ง 11 ประเทศ ร่วมกันประชุม ณ กรุงโตเกียว ญี่ปุ่น ในเดือนมกราคม ปี 2018 เพื่อสรุปประเด็นทั้งหมด ก่อนจะร่วมกันลงนามบนความตกลง CPTPP อย่างเป็นทางการ ณ ซันติอาโก ชิลี ในวันที่ 8 มีนาคม ปี 2018¹³

ในยุคที่เศรษฐกิจแต่ละประเทศเชื่อมโยงกันอย่างซับซ้อน การเปลี่ยนแปลงหรือการดำเนินนโยบายทางเศรษฐกิจของประเทศใดประเทศหนึ่ง ย่อมส่งผลกระทบต่อระบบเศรษฐกิจของประเทศหนึ่งอย่างมีนัยสำคัญ¹⁴ ดังเช่น ในปี 2020 การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID – 19) ทั่วโลก ส่งผลให้นานาประเทศต่างกำหนดมาตรการการควบคุมการแพร่ระบาดของโรคแต่ต่างกันไป มาตรการดังกล่าวส่งผลกระทบต่อระบบอุตสาหกรรมและเศรษฐกิจหยุดชะงัก เหตุการณ์ข้างต้นส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจทั่วโลกเป็นวงกว้าง สำหรับญี่ปุ่น ญี่ปุ่นนำเข้าทรัพยากรและสินค้าจากจีนเป็นส่วนใหญ่ โดยญี่ปุ่นนำเข้าสินค้าจากจีนมากกว่าการนำเข้าจากสหรัฐฯ¹⁵ ยิ่งไปกว่านั้น ญี่ปุ่นยังนำเข้าสินค้าที่มีความสำคัญในเชิงยุทธศาสตร์จากจีน¹⁶ เช่น แร่หายาก (rare earth) เป็นต้น การพึ่งพาจีนอย่างเข้มข้นทำให้ญี่ปุ่นเสี่ยงต่อผลกระทบจากเศรษฐกิจของจีน และหลีกเลี่ยงการบีบบังคับทางเศรษฐกิจ (economic coercion) ได้ยาก ดังนั้น การกระจายความเสี่ยงโดยการลดการพึ่งพาและเสริมสร้างความแข็งแกร่งของห่วงโซ่อุปทาน (supply chain) จึงสำคัญต่อความเป็นอยู่ของประชาชนและผลประโยชน์แห่งชาติของญี่ปุ่น ทั้งสมาชิก CPTPP และญี่ปุ่นจึงให้ความสนใจต่อการเชิญประเทศอื่นเข้าร่วมเป็นสมาชิกบนความตกลง CPTPP เช่น การเชิญสหราชอาณาจักร เกาหลีใต้ และไทย เป็นต้น¹⁷ สุดท้ายในปี 2022 ญี่ปุ่นประกาศ

¹² Tomohito Shinoda, “Two-level game analysis of Japan in the TPP negotiations” *Asian Journal of Comparative Politics*, 5(4), 337–350, accessed June 21, 2023, <https://doi.org/10.1177/2057891119865025>.

¹³ Organization of American States, “Comprehensive and Progressive Agreement for Trans Pacific Partnership Agreement (CPTPP) - Australia, Brunei Darussalam, Canada, Chile, Japan, Malaysia, Mexico, New Zealand, Peru, Singapore, and Vietnam,” Foreign Trade Information System, accessed June 21, 2023, http://www.sice.oas.org/tpd/tpp/tpp_e.asp.

¹⁴ Takashi Tsuji, “TPP-11 now turns focus to recruiting new members,” *Nikkei Asia*, accessed June 21, 2023, <https://asia.nikkei.com/Economy/Trade-war/TPP-11-now-turns-focus-to-recruiting-new-members>.

¹⁵ Pan Yinru, “How Dependent Is Japanese Trade on China?,” *Yicai Global*, accessed June 22, 2023, <https://www.yicai.com/news/how-dependent-is-japanese-trade-on-china>.

¹⁶ Gabriel Dominguez, “The complex road to ending the dependence on Chinese rare earths,” *The Japan Times*, accessed June 23, 2023, <https://www.japantimes.co.jp/news/2022/02/08/world/china-rare-earth-dependence/>.

¹⁷ Rintaro Tobita, “Japan scouts more Asian players for TPP to cut China dependence,” *Nikkei Asia*, accessed June 21, 2023, <https://asia.nikkei.com/Politics/International-relations/Japan-scouts-more-Asian-players-for-TPP-to-cut-China-dependence>.

แผนยุทธศาสตร์ความมั่นคงแห่งชาติ (National Security Strategy: NSS) และกำหนดให้ความตกลง CPTPP เป็นส่วนหนึ่งของ NSS แสดงให้เห็นถึงแนวโน้มในการเชื่อมโยงนโยบายทางเศรษฐกิจกับแนวคิดเรื่องความมั่นคงของชาติอย่างมีนัยสำคัญ

ทั้งการรักษาสถานภาพของ TPP ภายหลังจากถอนตัวของสหรัฐฯ การโน้มน้าวให้สหรัฐฯ กลับมาเข้าร่วม ความพยายามผลักดัน TPP-11 จนนำไปสู่การลงนามบนความตกลง CPTPP อย่างเป็นทางการ การเชิญชวนและโน้มน้าวประเทศอื่น ๆ เข้าร่วมเป็นสมาชิกอย่างกระตือรือร้น ตลอดจนการกำหนดให้ความตกลง CPTPP เป็นส่วนหนึ่งของแผนยุทธศาสตร์ด้านความมั่นคงแห่งชาติ จึงสร้างความน่าสนใจต่อท่าทีของญี่ปุ่นต่อความตกลง CPTPP ในครั้งนี้

คำถามวิจัย

เหตุใดญี่ปุ่นจึงดำเนินท่าทีเป็นผู้นำผลักดันความตกลง CPTPP ภายหลังจากถอนตัวของสหรัฐอเมริกา

แนวการตอบ

ญี่ปุ่นมีท่าทีเป็นผู้นำเพราะ ต้องการใช้ความตกลง CPTPP เป็นเครื่องมือถ่วงดุลกับอิทธิพลของจีน ผ่านบทบัญญัติที่มีมาตรฐานระดับสูง อีกทั้งยังเพื่อเป็นช่องทางการกลับมามีส่วนร่วมของสหรัฐฯ ตลอดจนเป็นพื้นที่สำหรับประเทศที่มีค่านิยมเดียวกัน และใช้ในการบรรลุเป้าหมายตามแผนยุทธศาสตร์ความมั่นคงแห่งชาติของญี่ปุ่น

การทบทวนวรรณกรรม

บทความนี้มุ่งเน้นศึกษาท่าทีความเป็นผู้นำของญี่ปุ่นต่อความตกลงหุ้นส่วนยุทธศาสตร์ภาคพื้นแปซิฟิก (Trans-Pacific Partnership : TPP) ภายหลังจากประกาศถอนตัวของสหรัฐอเมริกา ซึ่งสามารถแบ่งงานเขียนที่อธิบายการดำเนินนโยบายของญี่ปุ่นต่อ TPP ออกได้เป็น 2 ประเภท คือ 1) งานเขียนที่มองว่า ญี่ปุ่นดำเนินนโยบายต่อ TPP เพื่อผลประโยชน์ด้านความมั่นคง 2) งานเขียนที่มองว่าญี่ปุ่นดำเนินนโยบายต่อ TPP เพื่อผลประโยชน์ด้านเศรษฐกิจ

งานเขียนที่มองว่าญี่ปุ่นดำเนินนโยบายต่อ TPP เพื่อผลประโยชน์ด้านความมั่นคงนั้น แสดงให้เห็นจากบทความของ Takashi Terada เรื่อง “Japan and TPP/TPP-11: opening black box of domestic political alignment for proactive economic diplomacy in face of ‘Trump Shock’” ศึกษาผลกระทบจากการดำเนินนโยบายบนความตกลง TPP ของสหรัฐฯ ทั้งในสมัยรัฐบาลโอบามาและสมัยรัฐบาลทรัมป์ต่อการดำเนินนโยบายของญี่ปุ่นต่อความตกลง TPP จากการศึกษาพบว่า ในยุครัฐบาลโอบามาสหรัฐฯ และญี่ปุ่นมีเป้าหมายเดียวกันคือ การถ่วงดุลอำนาจกับการขยายอิทธิพลของจีนในภูมิภาค ในขณะที่เดียวกันญี่ปุ่นก็ต้องการใช้ความตกลง TPP เป็นส่วนหนึ่งของการกระชับความสัมพันธ์กับสหรัฐฯ และในยุครัฐบาลทรัมป์ สหรัฐฯ ประกาศถอนตัวจากความตกลง TPP ต่อมาญี่ปุ่นหันมาใช้จุดยืนเชิงรุก โดยการขับเคลื่อน TPP-11 ไปข้างหน้า ในขณะเดียวกัน รัฐบาลญี่ปุ่นก็สามารถแสวงหาการสนับสนุนจากภายในประเทศ และลดแรงกดดัน

ของกลุ่มที่ต่อต้าน TPP ผ่านกระบวนการเจรจาขององค์กรที่ถูกสร้างขึ้นเพื่อทำหน้าที่ดังกล่าว โดยเฉพาะ¹⁸

ส่วนการศึกษาของ Aurelia George Mulgan ก็สนับสนุนมุมมองของ Takashi Terada ซึ่งมองว่า เมื่อพิจารณา TPP ในเชิงของการกำหนดนโยบายแล้ว TPP เป็นองค์ประกอบของโครงสร้างการกำหนดและดำเนินนโยบายของญี่ปุ่น ซึ่งถูกจำแนกอยู่ในนโยบายทางเศรษฐกิจ อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณาจากเนื้อหาการอภิปรายและหารือในรัฐสภาญี่ปุ่นแล้ว เนื้อหาส่วนใหญ่มีแนวโน้มที่เกี่ยวข้องกับผลกระทบการเข้าร่วม TPP ในเชิงความมั่นคงและภูมิรัฐศาสตร์เสียมากกว่า โดย TPP จะส่งผลกระทบต่อญี่ปุ่นในฐานะกลไกในการถ่วงดุลในเชิงยุทธศาสตร์กับจีน¹⁹

ในส่วนองงานเขียนที่มีมุมมองว่า ญี่ปุ่นดำเนินนโยบายต่อ TPP เพื่อผลประโยชน์ด้านเศรษฐกิจ โดยพิจารณาจากการศึกษาของ Urata Shujiro กล่าวว่า การที่ญี่ปุ่นเข้าร่วม TPP จะเป็นประโยชน์ต่อการส่งเสริมการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจของญี่ปุ่นจากการขยายขอบเขตทางการค้าและการลงทุนระหว่างประเทศสมาชิก นอกจากนี้ TPP จะยกระดับสภาพแวดล้อมในการดำเนินธุรกิจในประเทศ ซึ่งจะเปิดโอกาสให้บริษัทสัญชาติญี่ปุ่นขยายธุรกิจในประเทศ ซึ่งจะส่งผลดีต่อทั้งเศรษฐกิจของญี่ปุ่นและรายได้ที่เพิ่มขึ้นของประเทศอื่น ๆ ในภูมิภาคเอเชีย-แปซิฟิก การศึกษานี้จึงสะท้อนให้เห็นว่า การส่งเสริมความร่วมมือทางเศรษฐกิจ จะนำมาซึ่งผลประโยชน์และการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจทั้งในระดับประเทศและภูมิภาค²⁰

งานเขียนของ Shiro Armstrong ก็สอดคล้องกับการศึกษาของ Urata Shujiro ซึ่งชี้ให้เห็นว่า TPP เป็นส่วนหนึ่งของการปฏิรูปเชิงโครงสร้างทางเศรษฐกิจของญี่ปุ่น โดยรัฐบาลอาเบะเมื่อ TPP บังคับใช้ ญี่ปุ่นจะได้รับการฟื้นฟูระบบเศรษฐกิจภายในประเทศโดยเฉพาะภาคเกษตรกรรมและคาดการณ์การว่า จะฟื้นฟูเศรษฐกิจของญี่ปุ่นจากสถานะตกต่ำกว่าสองทศวรรษ ในขณะเดียวกันภายใต้ต้นนโยบายของรัฐบาลอาเบะ ญี่ปุ่นดำเนินนโยบายที่ส่งเสริมความร่วมมือทางเศรษฐกิจทั้งในแบบทวิภาคีและพหุภาคี นอกจากนี้ TPP ญี่ปุ่นได้รู้ฟื้นความสัมพันธ์กับจีนในรูปแบบทวิภาคีทั้งในด้านเศรษฐกิจและด้านอื่น แสดงให้เห็นว่า ในยุคของรัฐบาลอาเบะ ให้การส่งเสริมความร่วมมือทางเศรษฐกิจทั้งในระดับประเทศและระดับภูมิภาค²¹

งานของ Mireya Solís และ Urata Shujiro ก็อธิบายว่า การเข้าร่วม TPP ของญี่ปุ่นนั้นเป็นหมุดหมายลำดับแรก ๆ ของการดำเนินนโยบายทางเศรษฐกิจของรัฐบาลอาเบะ ซินโซ จนกระทั่งการถอนตัวของสหรัฐอเมริกา ส่งผลให้ญี่ปุ่นไม่สามารถบรรลุเป้าหมายการสร้างความร่วมมือให้ได้ร้อยละ 70 ได้ อย่างไรก็ตาม ญี่ปุ่นก็ยังสามารถบรรลุ TPP โดยปราศจากสหรัฐอเมริกาได้ รวมถึง

¹⁸ Takashi Terada, "Japan and TPP/TPP-11: opening black box of domestic political alignment for proactive economic diplomacy in face of 'Trump Shock'," *The Pacific Review*, 32:6, 1041-1069, DOI: 10.1080/09512748.2019.1617771.

¹⁹ Mulgan, Aurelia George, "Securitizing the TPP in Japan: Policymaking Structure and Discourse," *Asia Policy* 22: 193-221, 2016, doi:10.1353/asp.2016.0041.

²⁰ Urata Shujiro, "Japan's Asia-Pacific Economic Strategy: Toward the Revival of the Japanese Economy," *Asia-Pacific Review*. 28:2, 35-56, DOI: 10.1080/13439006.2021.2012744.

²¹ Shiro Armstrong, "Economic Diplomacy and Economic Security under Abe." *Asian Economic Policy Review*. 16: 283-299, <https://doi-org.chula.idm.oclc.org/10.1111/aepr.12335>.

การบรรลุนโยบายเศรษฐกิจอื่น ๆ เช่น ข้อตกลงทางการค้าญี่ปุ่น-ออสเตรเลีย ในปี 2014 และการบรรลุหลักการเบื้องต้นในข้อตกลงกับสหภาพยุโรป ในปี 2017 อย่างไรก็ตาม จุดอ่อนของการดำเนินนโยบายทางเศรษฐกิจของรัฐบาลอาเบะก็คือ การขาดการให้การสนับสนุนการปฏิรูปจากภายในประเทศ เนื่องจากรัฐบาลเลือกที่จะดำเนินนโยบายที่ปกป้องภาคเกษตรกรรมภายในประเทศ เนื่องจากป้องกันการกระทบทางลบต่อฐานเสี่ยงที่เป็นเกษตรกร²²

และงานของ Masayoshi Honma มองว่า รัฐบาลอาเบะเข้าร่วม TPP เพื่อใช้เป็นแกนหลักของแผนยุทธศาสตร์ส่งเสริมเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ เช่นเดียวกับงานของ Mireya Solís และ Urata Shujiro สำหรับ Honma การเข้าร่วม TPP นำมาสู่การเปิดการค้าเสรีของตลาดสินค้าและบริการของแต่ละประเทศการเปิดตลาดเสรีจึงเกี่ยวข้องถึงข้อถกเถียงภายในประเทศเกี่ยวกับนโยบายการเปิดตลาดสินค้าเกษตรกรรม โดยรัฐบาลญี่ปุ่นตัดสินใจว่า จะพยายามเจรจาเพื่อยกเว้นการลดและงดภาษีศุลกากรสำหรับสินค้าที่มีความอ่อนไหว ได้แก่ ข้าวสาลีและข้าวบาเลย์ เนื้อวัวและเนื้อหมู ผลิตภัณฑ์จากนมและผลิตภัณฑ์ที่ให้ความหวาน เช่น น้ำตาล เป็นต้น รัฐบาลอาเบะเจรจาจนได้ข้อสรุปว่า การเก็บภาษีศุลกากรสำหรับสินค้าที่มีความอ่อนไหวสูงจะคงไว้ในระดับเดิมหรืออาจค่อย ๆ ลดเท่านั้น ดังนั้น สำหรับภาคเกษตรกรรมของญี่ปุ่นจะได้รับผลกระทบจากการเข้าร่วม TPP ในกรอบที่กำหนด ความต้องการปฏิรูปภาคการเกษตรโดยใช้ TPP เป็นแกนหลักอาจไม่ได้รับประสิทธิผลตามที่รัฐบาลอาเบะต้องการ รัฐบาลจึงต้องหามาตรานโยบายอื่นควบคู่กับการใช้ TPP เป็นนโยบายกระตุ้นให้เกิดการปฏิรูปควบคู่กันไป²³

นอกจากการศึกษาบทบาทของญี่ปุ่นในการดำเนินนโยบายต่อ TPP ทั้งในแง่ของผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจและผลประโยชน์ด้านความมั่นคงที่แต่ละงานที่กล่าวไปข้างต้นนั้น แบ่งแยกผลประโยชน์ทั้งสองออกจากกันค่อนข้างชัดเจน อย่างไรก็ตาม ยังมีการศึกษาที่แสดงให้เห็นว่า ไม่สามารถแบ่งระหว่างผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจและผลประโยชน์ด้านความมั่นคงออกจากกันได้ เห็นได้จากงานเขียนของ Bernadette Andreosso-O'Callaghan ที่อธิบายว่า การดำเนินนโยบายทางเศรษฐกิจของญี่ปุ่นมาจากความปรารถนาของรัฐบาลอาเบะ ที่ต้องการให้ญี่ปุ่นเป็นผู้นำทางเศรษฐกิจในระดับภูมิภาคจากการเป็นผู้ขับเคลื่อนสถาปัตยกรรมทางเศรษฐกิจในระดับที่กว้างขึ้น อย่างไรก็ตาม การเป็นผู้ผลักดันและขับเคลื่อน TPP ร่วมกับสหรัฐอเมริกา ดูเหมือนว่า TPP จะเป็นเครื่องมือในการถ่วงดุลการขยายอิทธิพลของจีน แต่ญี่ปุ่นก็ตระหนักว่า ปัจจุบันระบบเศรษฐกิจระหว่างประเทศเชื่อมโยงกันอย่างแนบแน่น ดังนั้น การดำเนินนโยบายกีดกันเงินจนนำไปสู่ความขัดแย้งและการขาดเสถียรภาพในภูมิภาคขึ้นจะส่งผลกระทบต่อด้านลบเศรษฐกิจของญี่ปุ่นอย่างมาก ญี่ปุ่นจึงระมัดระวังพอสมควรในการดำเนินนโยบายต่างประเทศที่อาจส่งผลกระทบต่อความสัมพันธ์กับจีน และอาจส่งผลกระทบต่อระบบเศรษฐกิจที่เชื่อมโยงกับจีนอยู่²⁴

²² Mireya SOLÍS and Shujiro URATA, "Abenomics and Japan's Trade Policy in a New Era," *Asian Economic Policy Review*, 13: 106-123, <https://doi-org.chula.idm.oclc.org/10.1111/aep.12205>.

²³ Masayoshi Honma and Aurelia George Mulgan, "Political Economy of Agricultural Reform in Japan under Abe's Administration," *Asian Economic Policy Review*, 13, <https://doi.org/10.1111/aep.12208>.

²⁴ Bernadette Andreosso-O'Callaghan, "The Changing Global Environment in Asia and Human Resource Management Strategies," *Business Issues, Competition and Entrepreneurship*, New York, 35 – 76.

การศึกษาของ Nori Katagiri เรื่อง Shinzo Abe's Indo-Pacific Strategy: Japan's recent achievement and future direction ก็สอดคล้องกับบทความของ Andreosso-O'Callaghan โดย Katagiri อธิบายการดำเนินนโยบายต่างประเทศของญี่ปุ่นระหว่างปี 2012 และปี 2017 หรือช่วงก่อน และหลังการถอนตัวของสหรัฐฯ ผ่านทฤษฎีความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ ได้แก่ สัจนิยม (realism) และเสรีนิยม (liberalism) Katagiri อธิบายว่า นโยบายต่างประเทศต่อความตกลง CPTPP ของญี่ปุ่นว่า ญี่ปุ่นใช้ความตกลง CPTPP เป็นเครื่องมือในการเผยแพร่แนวคิดเสรีนิยมผ่านการเปิดเสรีทางการค้ารวมถึงข้อมูลระหว่างสมาชิกและมาตรฐานระดับสูงแบบเสรีนิยม ในขณะที่เดียวกันญี่ปุ่นก็พยายามเชื้อเชิญประเทศที่สำคัญโดยเฉพาะประเทศ ในภูมิภาคตะวันออกเฉียงใต้ เช่น ไทย และฟิลิปปินส์ มาเข้าร่วม เพื่อสร้างอำนาจในการต่อรองของญี่ปุ่นสำหรับถ่วงดุลกับอิทธิพลจีนในภูมิภาค²⁵

จากการศึกษาวรรณกรรมในการวิจัยครั้งนี้พบว่า ญี่ปุ่นดำเนินนโยบายต่อ TPP ทั้งในแง่ของผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจและในแง่ผลประโยชน์ด้านความมั่นคง โดยเฉพาะการใช้ TPP เป็นเครื่องมือในการถ่วงดุลอำนาจกับจีน ในปี 2017 เมื่อสหรัฐฯ ถอนตัวจากความตกลง TPP บทบาทของญี่ปุ่นในฐานะผู้ถ่วงดุลอิทธิพลของจีนจึงมีความสำคัญมากขึ้น ญี่ปุ่นแสดงบทบาทความเป็นผู้นำโดยทำหน้าที่ขับเคลื่อนความตกลง TPP แทนสหรัฐฯ จนนำไปสู่การบังคับใช้ CPTPP สำเร็จ สารนิพนธ์ฉบับนี้จะศึกษา ทำที่ความเป็นผู้นำของญี่ปุ่นต่อความตกลง CPTPP ทั้งในแง่ของผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจและในแง่การใช้ความร่วมมือทางเศรษฐกิจเป็นเครื่องมือทางนโยบายเพื่อบรรลุเป้าหมายในการถ่วงดุลอำนาจกับจีนและวางระเบียบตามค่านิยมและแนวคิดของญี่ปุ่นบนภูมิภาคเอเชีย-แปซิฟิก

กรอบการวิเคราะห์

งานวิจัยนี้ใช้ “แนวคิดการถ่วงดุลอำนาจแบบอ่อน” (soft balancing) และ “แนวคิดการพัฒนาเศรษฐกิจเพื่อเสริมสร้างความมั่นคงแห่งชาติ” (economic security) เป็นแนวทางการวิเคราะห์ สำหรับการใช้นโยบายทางเศรษฐกิจเป็นเครื่องมือในการถ่วงดุลอำนาจกับอีกรัฐถือว่าเป็นกระบวนการหนึ่งในการถ่วงดุลอำนาจแบบอ่อน ซึ่ง T.V. Paul อธิบายการถ่วงดุลอำนาจแบบอ่อนว่า เป็นการถ่วงดุลอำนาจกับรัฐมหาอำนาจโดยรัฐที่มีอิทธิพลน้อยกว่า ผ่านกลไกขององค์การระหว่างประเทศ ความร่วมมือระหว่างประเทศ หรือโดยนโยบายระหว่างประเทศซึ่งตรงข้ามกับการถ่วงดุลแบบดั้งเดิมโดยใช้กำลังทางทหาร หรือการถ่วงดุลแบบแข็ง (Hard Balancing)²⁶

ญี่ปุ่นเข้าร่วม TPP ในฐานะความร่วมมือทางเศรษฐกิจที่นำมาถ่วงดุลอำนาจกับจีน ซึ่งเป็นการใช้นโยบายทางเศรษฐกิจเพื่อถ่วงดุลอำนาจกับจีนในลักษณะการถ่วงดุลอำนาจแบบอ่อน โดยญี่ปุ่นเข้าร่วม TPP ตั้งแต่ปี 2013 ร่วมกับสหรัฐฯ ที่เป็นหัวหอกในการขับเคลื่อนเพื่อวางหลักเกณฑ์และกฎระเบียบที่ส่งเสริมการค้าระหว่างประเทศบนกรอบความร่วมมือ TPP

²⁵ Nori Katagiri, “Shinzo Abe's Indo-Pacific Strategy: Japan's recent achievement and future direction,” *Asian Security*, 16:2, 179-200, DOI: 10.1080/14799855.2019.1607304.

²⁶ Anders Wivel and T.V. Paul, “Soft Balancing, Institutions, and Peaceful Change,” *Ethics & International Affairs*, 34(4): 473-485, doi:10.1017/S089267942000057X.

ให้อยู่บนบรรทัดฐานที่สหรัฐฯ และญี่ปุ่นต้องการ และถือว่าการถือโอกาสดึงให้สหรัฐฯ เข้ามามีส่วนร่วมในภูมิภาคเอเชียแปซิฟิกไปพร้อมกัน เนื่องจากจีนเริ่มขยายอิทธิพลของตนเองบนภูมิภาคเอเชียแปซิฟิกอย่างรวดเร็ว อย่างไรก็ตาม สหรัฐฯ กลับประกาศถอนตัวอย่างไม่คาดคิดในปี 2017 ถึงแม้ว่า ญี่ปุ่นจะพยายามเชิญชวนสหรัฐฯ ให้กลับมาเข้าร่วมอีกครั้งแต่ก็ไม่ประสบความสำเร็จ ดังนั้น ญี่ปุ่นจึงแสดงท่าทีเป็นผู้นำโดยการเชิญชวนชาติสมาชิกที่เหลือ 10 ประเทศ ให้กลับมาเจรจา ต่อจนก่อตั้ง CPTPP สำเร็จในปี 2018 เพื่อยับยั้งสภาวะสูญญากาศที่เป็นโอกาสให้จีนเข้ามาแทรกแซงได้

ต่อมาในปี 2022 ญี่ปุ่นประกาศแผนยุทธศาสตร์ความมั่นคงแห่งชาติ (National Security Strategy of Japan - NSS) นอกจากนี้แผนการส่งเสริมความมั่นคงแห่งชาติในแบบดั้งเดิม ญี่ปุ่นยังนำเสนอแผนการส่งเสริมความมั่นคงผ่าน “แนวคิดการพัฒนาเศรษฐกิจเพื่อเสริมสร้างความมั่นคงแห่งชาติ” (economic security) โดยญี่ปุ่นสนับสนุนให้ส่งเสริมและพัฒนาเทคโนโลยีภายในประเทศ โดยเฉพาะเทคโนโลยีระดับสูงที่สามารถนำไปใช้ทั้งในทางพลเรือนและทางทหาร หรือเรียกว่าเป็น “เทคโนโลยีที่มีความอ่อนไหวสูงต่อความมั่นคงแห่งชาติ” (sensitive technology) ยกตัวอย่างเช่น เทคโนโลยีสำหรับโทรศัพท์เคลื่อนที่ในยุคที่ 5 (5G) เทคโนโลยีอินเทอร์เน็ตที่เชื่อมต่ออุปกรณ์ต่าง ๆ เข้าด้วยกัน (the Internet of Things) และเทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์ (AI)²⁷ เป็นต้น ให้ปลอดภัยจากการโจรกรรมหรือแทรกแซงจากชาติอื่น ๆ ที่เป็นศัตรูอย่างจีน

นอกจากนี้ ญี่ปุ่นยังพัฒนาให้ห่วงโซ่อุปทานมีความยั่งยืนและอยู่บนสภาพแวดล้อมที่ปลอดภัยจากการคุกคามในเชิงนโยบายทางเศรษฐกิจระหว่างประเทศ เพื่อลดการพึ่งพาทางเศรษฐกิจกับจีน หรือชาติใดชาติหนึ่งมากเกินไป และที่สำคัญคือ ญี่ปุ่นมีความตั้งใจดำเนินมาตรการส่งเสริมบทบาทของตนเองบนความร่วมมือระหว่างประเทศ โดยการพยายามรักษากฎเกณฑ์ที่มีมาตรฐานสูงของ CPTPP เอาไว้ เพื่อให้เป็นบรรทัดฐานในการสร้างระเบียบทางเศรษฐกิจระหว่างประเทศในภูมิภาคต่อไป และในขณะเดียวกันก็ถ่วงดุลกับบทบาทและอิทธิพลของจีนในระดับภูมิภาคไปพร้อมกัน ดังนั้น การกำหนดให้ความตกลง CPTPP เป็นส่วนหนึ่งของ NSS ซึ่งเป็นยุทธศาสตร์ในการถ่วงดุลกับอิทธิพลของจีน โดยมีแนวคิดการพัฒนาเศรษฐกิจเพื่อเสริมสร้างความมั่นคงแห่งชาติเป็นองค์ประกอบ จึงเป็นการถ่วงดุลอำนาจแบบอ่อนกับจีน

วิธีการวิจัย

วิธีการศึกษาวิจัยจะใช้การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยการศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลด้านเอกสาร (Documentary Research) เพื่อมุ่งทำความเข้าใจท่าทีความเป็นผู้นำของญี่ปุ่นต่อความตกลงหุ้นส่วนยุทธศาสตร์ภาคพื้นแปซิฟิก (Trans-Pacific Partnership : TPP) ภายหลังจากการประกาศถอนตัวของสหรัฐอเมริกา โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยดังต่อไปนี้

7.1 ข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Data) โดยการศึกษารวบรวมวิเคราะห์ข้อมูล คำสัมภาษณ์ คำกล่าว ถ้อยแถลงของรัฐบาลญี่ปุ่น เอกสารเกี่ยวกับนโยบายต่างประเทศของญี่ปุ่นจากเว็บไซต์กระทรวงการต่างประเทศญี่ปุ่น (<https://www.mofa.go.jp/>) เว็บไซต์ของสภาผู้แทนราษฎรญี่ปุ่น (<https://www.shugiin.go.jp/>) เว็บไซต์กระทรวงเศรษฐกิจ การค้าและอุตสาหกรรม

²⁷ MOFA, “Diplomatic Bluebook 2023,” 5, accessed July 16, 2023, <https://www.mofa.go.jp/policy/other/bluebook/index.html>.

(<https://www.meti.go.jp/>) รายละเอียดของความตกลงหุ้นส่วนยุทธศาสตร์ภาคพื้นแปซิฟิก (TPP) และรายละเอียดของความตกลงที่ครอบคลุมและก้าวหน้าสำหรับหุ้นส่วนทางเศรษฐกิจภาคพื้นแปซิฟิก (CPTPP) เพื่อวิเคราะห์ถึงแนวความคิดการดำเนินนโยบายของรัฐบาลญี่ปุ่นในขณะนั้น

7.2 ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data) โดยการศึกษาข่าวสารและบทความจาก Japan Times (<https://www.japantimes.co.jp/>) Nikkei Asia (<https://asia.nikkei.com/>) Nippon.com (<https://www.nippon.com/en/>) East Asia Forum (<https://www.easiaforum.org/>) Center for Strategic and International Studies (CSIS) <https://www.csis.org/> และ Japan Center for Economic Research (<https://www.jcer.or.jp/en/>) ที่วิเคราะห์และแสดงความคิดเห็นที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินนโยบายต่างประเทศของญี่ปุ่นต่อ TPP

โครงสร้างในการนำเสนอ

ในการนำเสนอเนื้อหา ผู้จัดทำได้กำหนดเค้าโครงการนำเสนอไว้เป็น 3 ส่วน โดยในส่วนแรกของสารนิพนธ์นี้จะอธิบายถึงความเป็นมาของความตกลง CPTPP และการตัดสินใจเข้าร่วมความตกลง TPP ของญี่ปุ่น เพื่อแสดงให้เห็นถึงวิวัฒนาการของความตกลง CPTPP ตลอดจนถึงปัจจัยต่อการตัดสินใจเข้าร่วมความตกลง TPP ของญี่ปุ่น ในส่วนต่อมาจะอธิบายถึงความตกลง CPTPP ในฐานะเครื่องมือในการถ่วงดุลอำนาจของญี่ปุ่น เพื่อแสดงให้เห็นถึงวิเคราะห์การใช้ความตกลง CPTPP เป็นเครื่องมือหนึ่งในการถ่วงดุลกับอำนาจของจีนในภูมิภาค ซึ่งถือว่าเป็นปัจจัยหลักที่อยู่เบื้องหลังการแสดงท่าทีเป็นผู้นำของญี่ปุ่นบนความตกลง CPTPP ภายหลังจากถอนตัวของสหรัฐฯ และส่วนสุดท้ายคือ บทสรุปและข้อเสนอ

ความเป็นมาของความตกลง CPTPP และการตัดสินใจเข้าร่วมความตกลง TPP ของญี่ปุ่น

ความเป็นมาของความตกลง CPTPP

ความตกลงหุ้นส่วนเศรษฐกิจภาคพื้นแปซิฟิก (Trans-Pacific Partnership : TPP) หรือความตกลงที่ครอบคลุมและก้าวหน้าสำหรับหุ้นส่วนทางเศรษฐกิจภาคพื้นแปซิฟิก (Comprehensive and Progressive Agreement for Trans-Pacific Partnership : CPTPP) เป็นความตกลงการค้าเสรีที่มีเนื้อหาจำนวน 30 บท โดยมีขอบเขตครอบคลุมการเปิดเสรีทางการค้า การค้าบริการ การลงทุน การเคลื่อนย้ายนักธุรกิจชั่วคราว การจัดซื้อจัดจ้างโดยรัฐ และประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการค้า เช่น อุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ ทรัพย์สินทางปัญญา รัฐวิสาหกิจ นโยบายการแข่งขันทางการค้า มาตรฐานแรงงาน สิ่งแวดล้อม และกลไกการแก้ไขข้อพิพาทระหว่างรัฐกับนักลงทุนต่างชาติ²⁸ ปัจจุบัน CPTPP มีประเทศสมาชิกจำนวน 11 ประเทศ ได้แก่ ออสเตรเลีย บรูไน แคนาดา ซิลิ ญี่ปุ่น มาเลเซีย เม็กซิโก นิวซีแลนด์ เปรู สิงคโปร์ และเวียดนาม ในเดือนมีนาคม ปี 2023 สมาชิกทั้ง 11 ประเทศก็พิจารณาอนุมัติให้สหราชอาณาจักรเข้าร่วม CPTPP เป็นสมาชิกลำดับที่ 12

²⁸ สภาผู้แทนราษฎร, “รายงานของคณะกรรมการวิสามัญพิจารณาศึกษาผลกระทบจากการเข้าร่วมความตกลงที่ครอบคลุมและก้าวหน้าสำหรับหุ้นส่วนทางเศรษฐกิจภาคพื้นแปซิฟิก (CPTPP) สภาผู้แทนราษฎร,” สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, เข้าถึงเมื่อ พฤษภาคม 22, 2566,

https://www.parliament.go.th/ewtcommittee/ewt/25motion_cptpp/ewt_dl_link.php?nid=299&filename=129.

แต่ยังมีการพิจารณาการสมัครเข้าร่วมที่นับสร้างความคิดเห็นที่แตกต่างระหว่างสมาชิกคือ การสมัครเข้าร่วมของจีนและไต้หวัน²⁹

CPTPP ริเริ่มมาจากความตกลงหุ้นส่วนเศรษฐกิจภาคพื้นแปซิฟิก (Trans-Pacific Partnership : TPP) ในการประชุมความร่วมมือทางเศรษฐกิจในภูมิภาคเอเชีย-แปซิฟิก (Asia-Pacific Economic Cooperation : APEC) ช่วงทศวรรษที่ 1990 ประเทศออสเตรเลีย ซิลี นิวซีแลนด์ สิงคโปร์ และสหรัฐฯ หรือเรียกว่า P5 เจรจาอย่างไม่เป็นทางการเกี่ยวกับกรอบความร่วมมือที่ประกอบด้วยรัฐที่มีแนวคิดแบบเดียวกันอยู่ร่วมกัน ระหว่างการประชุม APEC ในปี 2002 จากผู้เจรจาทั้ง 5 ประเทศมีซิลี นิวซีแลนด์ และสิงคโปร์ แสดงความกระตือรือร้นเป็นอย่างยิ่งที่จะก่อตั้งกรอบความร่วมมือทางการค้าเสรีที่มีมาตรฐานสูง ในปี 2005 บรูไนก็เข้าร่วมทั้ง 3 ประเทศ จึงกลายเป็นการเจรจาระหว่าง 4 ประเทศหรือเรียกว่า P4 กลุ่ม P4 เริ่มเจรจาข้อตกลงเขตการค้าเสรีที่ครอบคลุมไปถึงประเด็นต่าง ๆ เช่นประเด็นเกี่ยวกับการค้าและบริการ ความร่วมมือทางเศรษฐกิจ อุปสรรคทางการค้า กฎว่าด้วยถิ่นกำเนิดสินค้า กฎว่าด้วยทรัพย์สินทางปัญญา นโยบายการแข่งขันทางการค้า และการระงับข้อพิพาท เป็นต้น นอกจากนี้ P4 ยังต้องการให้ข้อตกลงดังกล่าวยกระดับมาตรฐานทางการค้าให้อยู่ในระดับเดียวกัน เพื่อสร้างสภาพแวดล้อมที่เป็นมิตรต่อการประกอบธุรกิจระหว่างประเทศสมาชิก

ในปี 2008 กลุ่ม P4 เริ่มเจรจาในประเด็นการค้าในส่วนการให้บริการทางการเงิน และการลงทุนเพื่อให้ครอบคลุมและเอื้ออำนวยต่อการประกอบธุรกิจ ปลายเดือนกันยายนของปีเดียวกัน สหรัฐฯ ในยุคสมัยของจอร์จ ดับเบิลยู. บุช (George W. Bush) ดำรงตำแหน่งประธานาธิบดี ก็ประกาศเข้าร่วมการเจรจากับกลุ่ม P4³⁰ ต่อมาในปี 2009 ในยุคของรัฐบาลโอบามา สหรัฐฯ เริ่มหันมาใช้นโยบายปักหมุดเอเชีย (Pivot to Asia) เพื่อปรับสมดุลของสหรัฐฯ บนภูมิภาคเอเชียอีกครั้ง เพราะตั้งแต่ปี 1978 เป็นต้นมาจีนหันมาปฏิรูปและเปิดเสรีทางการค้าเพื่อรับเอาองค์ความรู้จากตะวันตกให้พัฒนาทั้งสังคมและเศรษฐกิจของจีน จนอิทธิพลทางการเมืองและเศรษฐกิจของจีนเพิ่มสูงขึ้น ในช่วงทศวรรษที่ 2000 จีนเริ่มเพิ่มบทบาทบนกรอบความร่วมมือต่าง ๆ ในภูมิภาคเอเชีย-แปซิฟิก เช่น อาเซียน+3 (ASEAN +3) และการประชุมสุดยอดเอเชียตะวันออก (East Asia Summit – EAS) สหรัฐฯ จึงตระหนักว่า จีนกำลังสร้างอิทธิพลทางเศรษฐกิจในภูมิภาค และในอนาคตจึงเป็นเรื่องยากหากสหรัฐฯ จะเข้ามามีความร่วมมือหรือมีบทบาทในภูมิภาค ในวันที่ 14 พฤศจิกายน 2009 ระหว่างการประชุมผู้นำสุดยอด APEC ณ กรุงโตเกียว ประเทศญี่ปุ่น โอบามา กล่าวต่อที่ประชุมว่า “เมื่อไม่กี่ปีที่ผ่านมาผมรับรู้ว่ สหรัฐฯ วางมือจากองค์การระหว่างประเทศหลายแห่ง แต่วันเวลาเหล่านั้นได้ผ่านไปแล้ว ในฐานะที่สหรัฐฯ เป็นส่วนหนึ่งของประเทศในภูมิภาคเอเชีย-แปซิฟิก ในอนาคต สหรัฐฯ จะเข้าไปมีส่วนร่วมกับการอภิปรายที่ก่อรูปร่างของภูมิภาคนี้ และจะเข้าไปมีส่วนร่วมอย่างเต็มที่ กับองค์กรที่ถูกก่อตั้งขึ้นและกำลังวิวัฒนาการอยู่”³¹

²⁹ Rhyannonn Bartlett-Imadegawa, “CPTPP trade bloc to give U.K. green light to join,” *Nikkei Asia*, accessed May 22, 2023, <https://asia.nikkei.com/Economy/Trade/CPTPP-trade-bloc-to-give-U.K.-green-light-to-join>.

³⁰ Shujiro Urata, “The Trans-Pacific Partnership: Origin, Evolution, Special Features, and Economic Implications,” *ISEAS Economics Working Paper*, No. 2017-08 (2017): 1-4, accessed May 22, 2023, <http://hdl.handle.net/11540/7646>.

³¹ Barack Obama, “Remarks by President Barack Obama at Suntory Hall,” *The White House*, accessed May 22, 2023, <https://obamawhitehouse.archives.gov/the-press-office/remarks-president-barack-obama-suntory-hall>.

คำกล่าวดังกล่าวเป็นสัญญาณว่า สหรัฐฯ จะเข้ามามีบทบาทในภูมิภาคเอเชีย-แปซิฟิกอีกครั้ง สหรัฐฯ ประกาศเข้าร่วม P4 ตามมาด้วยการประกาศเข้าร่วมของออสเตรเลีย เปรู และเวียดนาม P4 ได้ผ่านกระบวนการเจรจาจนวิวัฒนาการเป็น TPP ในปี 2009³² และในเดือนพฤศจิกายนปี 2011 การประชุมสุดยอดผู้นำกรอบความร่วมมือ TPP ผู้นำทั้ง 11 ประเทศได้ร่วมกันประกาศโครงสร้างของ TPP ที่ต้องให้เป็นความร่วมมือทางเศรษฐกิจที่มีลักษณะทันสมัย มีมาตรฐานสูง ครอบคลุม และส่งเสริมความสามารถการแข่งขันให้กับสมาชิก³³

ความตั้งใจแรกเริ่มของ TPP เป็นเพียงความร่วมมือทางเศรษฐกิจที่ต้องการเปิดเสรีการค้าและบริการ ยกเลิกภาษีนำเข้าและมาตรการกีดกันที่เป็นอุปสรรคต่อการค้าและบริการระหว่างประเทศสมาชิก ควบคู่ไปกับการยกระดับมาตรฐานทางการค้าที่ครอบคลุมการค้าและบริการ เพื่อส่งเสริมสภาพแวดล้อมของประเทศสมาชิกให้ตั้งอยู่บนมาตรฐานเดียวกัน ต่อมา TPP กลายเป็นส่วนหนึ่งของนโยบาย Pivot to Asia เมื่อ ในสมัยรัฐบาลโอบามา สหรัฐฯ กลับเข้ามามีปฏิสัมพันธ์ในภูมิภาคเอเชีย-ตะวันออกเฉียงใต้อีกครั้ง โดยเดินทางกระชับความสัมพันธ์กับชาติพันธมิตรและสร้างความร่วมมือในภูมิภาค เพื่อตอกย้ำความเป็นผู้นำในภูมิภาค และสหรัฐฯ ประกาศเข้าร่วมเป็นสมาชิกความตกลง TPP อย่างเป็นทางการ เพื่อเป็นผู้นำในการกำหนดกติกาและบทบัญญัติของ TPP และภูมิภาคเอเชีย-แปซิฟิก³⁴

ต่อมาสหรัฐฯ เชิญชวนญี่ปุ่นในฐานะพันธมิตรเข้าร่วม TPP การเข้าร่วมนั้นก็ไม่ใช่ไปอย่างราบรื่นเนื่องจากรัฐบาลญี่ปุ่นจะเผชิญกับการต่อต้านจากภาคเกษตรกรรมภายในประเทศ เพราะการเข้าร่วมความร่วมมือ TPP ญี่ปุ่นจะต้องเปิดการค้าเสรี จึงอาจส่งผลกระทบต่อภาคการเกษตรของญี่ปุ่นได้ และสุดท้าย ญี่ปุ่นก็ประกาศเข้าร่วมการเจรจากรอบความร่วมมือ TPP อย่างเป็นทางการ เนื่องจากรัฐบาลอาเบะเห็นว่า นอกจาก TPP จะเป็นเวทีในการเชื่อมโยงและกระชับความสัมพันธ์ระหว่างสหรัฐฯ กับญี่ปุ่น และรวมถึงประเทศที่มีแนวคิดเดียวกันเข้าด้วยกันแล้ว อีกปัจจัยหนึ่งก็คือ การที่จีนกับประเทศสมาชิก ASEAN 6 ประเทศ ร่วมกันผลักดัน “ความตกลงหุ้นส่วนทางเศรษฐกิจระดับภูมิภาค” (Regional Comprehensive Economic Partnership - RCEP) ซึ่งตอกย้ำว่า จีนพยายามสร้างระเบียบทางเศรษฐกิจใหม่ เพื่อเสริมสร้างอิทธิพลทางเศรษฐกิจในภูมิภาค และขีดขวางให้สหรัฐฯ ออกจากความร่วมมือทางเศรษฐกิจกับประเทศในภูมิภาคเอเชีย-แปซิฟิก ความตกลง TPP จึงเป็นเครื่องมือในการถ่วงดุลการขยายอิทธิพลของจีนในภูมิภาคเอเชีย – แปซิฟิก และเป็นเครื่องมือในการตอบโต้นโยบายทางเศรษฐกิจของจีนที่ส่งผลกระทบต่อระบบเศรษฐกิจของญี่ปุ่น³⁵ การเจรจาความตกลง TPP ดำเนินการเจรจาจนบรรลุข้อตกลงร่วมกัน ระหว่างการประชุมรัฐมนตรี

³² Shujiro Urata, “The Trans-Pacific Partnership: Origin, Evolution, Special Features, and Economic Implications,” 1-4, accessed May 22, 2023, <http://hdl.handle.net/11540/7646>.

³³ Akira Amari, “The Trans-Pacific Partnership (TPP) Agreement,” *Asia-Pacific Review*, 23:1, 11-20, accessed May 23, 2023, DOI: 10.1080/13439006.2016.1195948.

³⁴ Ian F. Fergusson, Mark A. McMinimy and Brock R. Williams, “The Trans-Pacific Partnership (TPP): In Brief,” *Congressional Research Service*, 1-3, accessed May 23, 2023, <https://hdl.handle.net/1813/79272>.

³⁵ Takashi Terada (2019) Japan and TPP/TPP-11: opening black box of domestic political alignment for proactive economic diplomacy in face of ‘Trump Shock’, *The Pacific Review*, 32:6, 1041-1069, DOI: 10.1080/09512748.2019.1617771

ของสมาชิกทั้ง 12 ประเทศ ณ เมืองแอตแลนตา สหรัฐฯ ในเดือนตุลาคม ปี 2015 และในเดือนกุมภาพันธ์ ปี 2016 นิวซีแลนด์เป็นเจ้าภาพในการจัดพิธีลงนามความตกลง TPP อย่างเป็นทางการ ณ เมืองออกแลนด์ ความตกลง TPP จึงกลายเป็นกรอบความร่วมมือทางเศรษฐกิจที่ประกอบด้วยประชากร 1 ใน 10 ของประชากรโลก หรือประมาณ 800 ล้านคน และมีมูลค่าทางเศรษฐกิจประมาณ 40% ของ GDP ของโลก หรือประมาณ 27.5 ล้านล้านดอลลาร์สหรัฐ³⁶

วันที่ 23 มกราคม ปี 2017 เมื่อทรัมป์ดำรงตำแหน่งประธานาธิบดีของสหรัฐฯ อย่างเป็นทางการ รัฐบาลสหรัฐฯ ประกาศถอนตัวจากความตกลง TPP อย่างถาวร และให้ความสำคัญกับการเจรจาการค้าแบบทวิภาคีแทน ต่อมาในเดือนพฤษภาคม ระหว่างการประชุม APEC ณ เมืองฮานอย เวียดนาม รัฐมนตรีของประเทศสมาชิกที่เหลือ 11 ประเทศ หรือ TPP-11หารือและตกลงร่วมกันที่จะขับเคลื่อนความตกลง TPP ต่อให้มีผลบังคับใช้โดยเร็ว เนื่องจากความร่วมมือ TPP เป็นกรอบความร่วมมือที่เป็นประโยชน์ต่อระบบเศรษฐกิจของสมาชิกอย่างมาก และต่อมาในเดือนพฤศจิกายน ปีเดียวกัน รัฐมนตรีของประเทศ TPP-11 ร่วมกันประกาศว่า สมาชิกประเทศเห็นชอบความตกลง CPTPP ด้วยการยกเว้นข้อบังคับบางประการ แต่ยังคงรักษาบทบัญญัติที่มีมาตรฐานสูงอยู่ ต่อมาในเดือนมกราคม 2018 กลุ่ม TPP-11 ร่วมกันสรุปผลการเจรจาบนความตกลง CPTPP ณ กรุงโตเกียว ญี่ปุ่น และร่วมกันลงนามอย่างเป็นทางการ ณ เมืองซันโตอาโก ชิลี เมื่อวันที่ 8 มีนาคม 2018³⁷

การตัดสินใจเข้าร่วมความตกลง TPP ของญี่ปุ่น

รัฐบาลญี่ปุ่นตัดสินใจเข้าร่วมการเจรจาบนความตกลง TPP โดยมีปัจจัยต่อไปนี้ประกอบในการตัดสินใจ ได้แก่ การปฏิรูประบบเศรษฐกิจของญี่ปุ่น การก้าวขึ้นมาเป็นมหาอำนาจของจีนในภูมิภาคเอเชีย – แปซิฟิก และการกระชับความสัมพันธ์กับสหรัฐฯ เพื่อนำไปสู่การปฏิรูปทางเศรษฐกิจของญี่ปุ่นที่ถดถอยมาอย่างยาวนานให้เฟื่องฟูอีกครั้ง และรวมถึงการบรรลุเป้าหมายบนความสัมพันธ์ทางอำนาจในภูมิภาคเอเชีย-แปซิฟิก

ประการแรก การปฏิรูประบบเศรษฐกิจของญี่ปุ่น เมื่อวันที่ 15 มีนาคม 2013 อาเบะแถลงการณ์ว่า ได้ตัดสินใจนำพาญี่ปุ่นเข้าร่วมการเจรจาความตกลง TPP อย่างเป็นทางการ ตั้งแต่ก้าวขึ้นมาดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีปลายปี 2012 อาเบะและรัฐบาลของเขาประกาศแผนการปฏิรูประบบเศรษฐกิจจากสถานะที่ซบเซามากว่าสองทศวรรษ หรือเรียกว่า “Abenomics” ซึ่งประกอบด้วย ประการแรก นโยบายทางการเงิน (Monetary Policy) โดยการลดอัตราดอกเบี้ยเพื่อกระตุ้นการบริโภคและการเข้าถึงเงินทุนของผู้ประกอบการธุรกิจ ประการที่สอง นโยบายทางการคลัง (Fiscal Policy) โดยการอัดฉีดเงินเข้าสู่ระบบเศรษฐกิจ ผ่านกิจกรรมการใช้งบประมาณของรัฐในสัปดาห์แรกของรัฐบาล อาเบะประกาศว่า จะใช้เงินเพื่อกระตุ้นเศรษฐกิจกว่าหนึ่งแสนล้านดอลลาร์สหรัฐ และประการที่สามการปฏิรูปโครงสร้าง (Structural Reforms) โดยการประกาศเข้า

³⁶ Akira Amari, “The Trans-Pacific Partnership (TPP) Agreement,” *Asia-Pacific Review*, 23:1, 11-20, accessed May 23, 2023, DOI: 10.1080/13439006.2016.1195948.

³⁷ Organization of American States, “Comprehensive and Progressive Agreement for Trans Pacific Partnership Agreement (CPTPP) - Australia, Brunei Darussalam, Canada, Chile, Japan, Malaysia, Mexico, New Zealand, Peru, Singapore, and Vietnam,” *Foreign Trade Information System*, accessed May 28, 2023, <http://sice.oas.org/TPD/TPP/TPPe.ASP>.

ร่วมการเจรจาความตกลง TPP เป็นส่วนหนึ่งในกลไกการปฏิรูป³⁸ หนึ่งในนโยบายการปฏิรูปเศรษฐกิจภายในประเทศญี่ปุ่นที่รัฐบาลอาเบะต้องการปฏิรูปคือ ภาคเกษตรกรรม เนื่องจาก ในปี 2012 การส่งออกจากภาคการเกษตรของญี่ปุ่นมีมูลค่าประมาณ 82,200 ล้านดอลลาร์สหรัฐฯ ลดลงจากสองทศวรรษที่ผ่านมาประมาณ 20% ในขณะเดียวกันแรงงานในภาคการเกษตรประกอบด้วยเกษตรกรที่มีอายุ 65 ปีขึ้นไป มีอยู่ประมาณ 60% ส่วนเกษตรกรรุ่นใหม่กลับมีแนวโน้มลดลง รัฐบาลอาเบะจึงเห็นว่า การช่วยภาคเกษตรกรรมจากสภาวะถดถอยนั้น จะต้องเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันระหว่างประเทศให้ภาคเกษตรกรรมของญี่ปุ่นสามารถแข่งขันกับสินค้าจากต่างประเทศได้³⁹ อย่างไรก็ตามการพยายามปฏิรูปภาคเกษตรกรรมของญี่ปุ่นโดยใช้กลไกความตกลง TPP นำมาซึ่งกระแสคัดค้านจากทั้งภาคเกษตรกรรมที่ได้รับผลกระทบโดยตรง และกระแสการคัดค้านจากภายในพรรคการเมืองเอง

ญี่ปุ่นเริ่มแสดงความสนใจเข้าร่วม TPP ตั้งแต่ปี 2011 ในสมัยรัฐบาลนำโดยพรรคประชาธิปไตยญี่ปุ่น (DPJ) โดยมีนาโอโตะ คัง (Kan Naoto) ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี รัฐบาลคังเผชิญกับกระแสต่อต้านจากภาคเกษตรกรรม กลุ่มต่อต้านการเปิดการค้าเสรี กลุ่มเกษตรกรอินทรีย์ และกลุ่มร้านอาหารท้องถิ่น ซึ่งอ้างว่า การค้าเสรีจะทำให้มรดกทางวัฒนธรรมและอัตลักษณ์ด้านเกษตรกรรมที่สืบทอดมาอย่างยาวนานของญี่ปุ่นหายไป⁴⁰ นอกจากนี้ ยังมีการต่อต้านจากสมาชิกภายในพรรค DPJ ทั้งจากอดีตนายกรัฐมนตรีโยชิโกะ ฮาโตยามะ (Hatoyama Yukio) อดีตรัฐมนตรีกระทรวงเกษตรของญี่ปุ่นมาซะฮิโกะ ยามาตะ (Yamada Masahiko) ซึ่งถือได้ว่าเป็นผู้นำในการต่อต้านการเข้าร่วมการเจรจาความตกลง TPP เนื่องจากมีความกังวลถึงผลกระทบจากการทะลักเข้ามาของสินค้าเกษตรจากประเทศสมาชิกที่มีราคาถูกกว่าสินค้าเกษตรของญี่ปุ่นที่เน้นคุณภาพและมีราคาสูง จนสุดท้ายรัฐบาลคังประสบกับการคัดค้านจนไม่สามารถเข้าร่วมการเจรจาความตกลง TPP อย่างเป็นทางการได้ ความพยายามเข้าร่วมความตกลง TPP สืบเนื่องมาถึงรัฐบาลที่นำโดยนายกรัฐมนตรีโยชิฮิโกะ โนดะ (Noda Yoshihiko) โดยมีความขัดแย้งกันระหว่างผู้สนับสนุนและคัดค้านภายในพรรค DPJ โนดะแสวงหาวิธีแก้ไขโดยการแต่งตั้งอาซุมะ โคชิชิชิ (Koshiishi Azuma) เป็นเลขาธิการพรรค DPJ เพื่อทำหน้าที่เป็นตัวกลางแนะนำและแลกเปลี่ยนข้อมูลระหว่างผู้สนับสนุนและผู้คัดค้าน แสดงให้เห็นถึงความพยายามเข้าร่วมความตกลง TPP มีความเป็นไปได้มากกว่า แต่สุดท้ายโนดะก็ตัดสินใจเลื่อนการประกาศเข้าร่วมการเจรจาออกไป เนื่องจากสมาชิกพรรคเรียกร้องให้พิจารณาอย่างถี่ถ้วน⁴¹

³⁸ The Economist, "Abe's master plan," accessed June 3, 2023, <https://www.economist.com/leaders/2013/05/18/abes-master-plan>.

³⁹ Tadanori Yoshida, "TPP talks make farm reform doubly urgent for Japan," *Nikkei Asia*, accessed June 3, 2023, <https://asia.nikkei.com/Economy/TPP-talks-make-farm-reform-doubly-urgent-for-Japan>.

⁴⁰ Sebastian Maslow, "United in protest: Japanese farmers' struggle against TPP," *East Asia Forum*, last modified March 24, 2011, accessed June 3, 2023, <https://www.eastasiaforum.org/2011/03/24/united-in-protest-japanese-farmers-struggle-against-tpp/>.

⁴¹ กนกวรรณ เขาวกิจ, "นโยบายของญี่ปุ่นต่อโครงสร้างอำนาจใหม่ในเอเชีย-แปซิฟิก: ศึกษาการเข้าร่วมความตกลงหุ้นส่วนยุทธศาสตร์เศรษฐกิจเอเชีย-แปซิฟิกของญี่ปุ่น," *จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, คณะรัฐศาสตร์, เข้าถึงเมื่อ มิถุนายน 6, 2566, 29-34, https://cuir.car.chula.ac.th/handle/123456789/60012*.

ในยุครัฐบาลอาเบะ อาเบะรับมือกับกระแสต่อต้านการเข้าร่วมความตกลง TPP จากกลุ่มเกษตรกรที่มองว่า สินค้าการเกษตรสำคัญ 5 ประเภท ได้แก่ ข้าว ข้าวบาร์เลย์และข้าวสาลี เนื้อวัว และเนื้อหมู ผลิตภัณฑ์จากนมและผลิตภัณฑ์ให้ความหวาน จะได้รับผลกระทบจากการลดกำแพงภาษี⁴² อาเบะจึงเดินทางไปพบโอบามา เพื่อเจรจาหาหลักประกันเกี่ยวกับการอนุญาตให้มีข้อยกเว้นการลดภาษีโดยเฉพาะภาษีสำหรับสินค้าที่มีความอ่อนไหวสูง จากแถลงการณ์ร่วมระหว่างญี่ปุ่นกับสหรัฐ ในการเข้าร่วมการเจรจาความตกลง TPP ประเทศที่ต้องการเข้าร่วมการเจรจาไม่ต้องให้คำมั่นว่าจะกำจัดภาษีทั้งหมด⁴³ อาเบะถือว่า การเจรจากับโอบามาในครั้งนี้เป็นความสำเร็จครั้งยิ่งใหญ่⁴⁴ การแถลงการณ์ของอาเบะเมื่อวันที่ 15 มีนาคม 2013 อาเบะแสดงจุดยืนอย่างแข็งขันว่า “TPP คือโอกาสที่จะขับเคลื่อนอุตสาหกรรมในภาคการเกษตรไปข้างหน้า และสัญญาว่าจะเจรจาโดยคำนึงผลประโยชน์และความมั่นคงของภาคเกษตรกรรมเป็นสิ่งสำคัญ”⁴⁵ สุดท้ายแล้วในส่วนของการกำแพงภาษีของสินค้าเกษตรที่มีความอ่อนไหวสูงจะถูกกำหนดให้ทั้งรักษาไว้และค่อย ๆ ลดลง

ประการที่สอง การก้าวขึ้นมาเป็นมหาอำนาจของจีนในภูมิภาคเอเชีย - แปซิฟิก การก้าวขึ้นมาเป็นมหาอำนาจของจีน เริ่มต้นจากการปฏิรูปเศรษฐกิจและเปิดประเทศในปี 1978 และรื้อฟื้นความสัมพันธ์ทางการทูตกับสหรัฐฯ ในปี 2009 เศรษฐกิจของจีนเติบโตอย่างก้าวกระโดด โดยมีอัตราการเจริญเติบโตของรายได้ประชาชาติ (GDP) ระหว่างปี 1978 ถึงปี 2008 มีค่าเฉลี่ย 9.9% และในปี 2010 จีนมีเศรษฐกิจใหญ่เป็นอันดับสองรองจากสหรัฐฯ ภายหลังกยุคสงครามเย็น จีนแสดงเจตนาารมณ์ในการพัฒนาประเทศโดยตั้งอยู่บน “นโยบายการก้าวขึ้นอย่างสันติของจีน” (China’s Peaceful Rise)⁴⁶ ในปี 2004 ประธานาธิบดีหู จินเทา (Hu Jintao) ปราศรัยระหว่างการประชุม Boao Forum ว่า การพัฒนาของจีนกับภูมิภาคเอเชียแยกกันไม่ได้ และความมั่งคั่งของเอเชียต้องการจีน จีนจึงจะพัฒนาอย่างสันติ โดยตั้งอยู่บนหลักการสันติภาพ การพัฒนาและความร่วมมือกับประเทศอื่นบนทวีปเอเชีย⁴⁷ ในปี 2011 จีนเผยแพร่เอกสารชื่อว่า “การพัฒนาอย่างสันติของจีน” (China’s Peaceful Development) มีสาระสำคัญ คือ การพัฒนาประเทศผ่านการรักษาสันติภาพโลก และบรรลุสันติภาพโลกโดยพัฒนาจีน การเปิดรับและเรียนรู้ข้อดีของประเทศอื่น ๆ และการแสวงหาประโยชน์ร่วมกันบนเวทีระหว่างประเทศ เพื่อแสวงหาหนทางแห่งสันติภาพและโลกที่กลมเกลียวกัน⁴⁸

⁴² เฟิ่งอ่าง.

⁴³ Office of the Press Secretary, “Joint Statement by the United States and Japan,” *The White House*, accessed June 3, 2023, <https://obamawhitehouse.archives.gov/the-press-office/2013/02/22/joint-statement-united-states-and-japan>.

⁴⁴ Tomohito Shinoda, “Two-Level Game Analysis of Japan in the TPP Negotiations,” *Asian Journal of Comparative Politics* 2020, Vol. 5(4): 337-350, accessed June 3, 2023, doi:10.1177/2057891119865025.

⁴⁵ Shinzo Abe, “Press Conference by Prime Minister Shinzo Abe”, *Cabinet Secretariat*, last modified March 15, 2013, accessed June 3, 2023, https://japan.kantei.go.jp/96_abe/statement/201303/15kaiken_e.html.

⁴⁶ Kai He and Feng Liu, “China’s Peaceful Rise: From Narrative to Practice,” *The Oxford Handbook of Peaceful Change In International Relations* (New York: Oxford University Press, 2022), 445-458.

⁴⁷ Ibid.

⁴⁸ Ibid.

การให้ความสำคัญกับการพัฒนาเศรษฐกิจอย่างต่อเนื่องทำให้จีนปรับเปลี่ยนจากโรงงานของโลกที่ค่าแรงถูกสู่ประเทศผู้นำด้านเทคโนโลยีระดับสูง และกลายเป็นส่วนหนึ่งของห่วงโซ่อุปทานของสินค้าและเทคโนโลยีที่สำคัญ⁴⁹ จีนแสดงให้เห็นถึงความแข็งแกร่งทางเศรษฐกิจ เมื่อจีนเผชิญกับวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจ ในปี 2008 ซึ่งจุดเริ่มต้นมาจากการพังทลายของตลาดสินเชื่ออสังหาริมทรัพย์ในสหรัฐฯ หรือ “วิกฤตสินเชื่อซับไพรม์ (Subprime mortgage crisis)” นำไปสู่การล้มละลายของสถาบันทางการเงินขนาดใหญ่ในสหรัฐฯ และส่งผลกระทบต่อลูกกลามไปสู่ระบบเศรษฐกิจทั่วโลก สำหรับจีนก่อนวิกฤตเศรษฐกิจ จีนมีอัตราการเจริญเติบโตของ GDP ในปี 2007 ประมาณ 14.2% เมื่อจีนเผชิญวิกฤตเศรษฐกิจ อัตราการเจริญเติบโตของ GDP ลดลงเหลือ 9.7% เนื่องจากเศรษฐกิจของจีนพึ่งพาการส่งออกถึง 30% ของ GDP ดังนั้น เมื่ออุปสงค์ของผู้บริโภคทั่วโลกลดลง ส่งผลให้การส่งออกของจีนลดลง เศรษฐกิจของจีนจึงชะลอตัวด้วย⁵⁰ แต่ภายในปี 2009 จีนก็สามารถฟื้นตัวจากผลกระทบโดยอัตราการเจริญเติบโตของ GDP ให้อยู่ที่ประมาณ 9.4% จากการกระตุ้นเศรษฐกิจภายในประเทศครั้งใหญ่ของรัฐบาลจีน ประมาณ 4 ล้านล้านหยวน หรือ 580,000 ล้านดอลลาร์สหรัฐฯ⁵¹ ประกอบกับจีนยังมีเงินทุนสำรองระหว่างประเทศอยู่ในระดับสูง ประมาณ 3 ล้านล้านดอลลาร์สหรัฐฯ ซึ่งมากกว่าญี่ปุ่นถึงสามเท่า และถึงแม้ว่าจีนจะเข้าร่วมองค์การการค้าโลก (World Trade Organization : WTO) ในปี 2001 จีนยังคงกำหนดมาตรการกักกันดูแลการค้าต่างชาติดและการทำธุรกรรมระหว่างประเทศอย่างเข้มงวด รวมถึงเปิดเสรีในภาคการเงินอย่างช้า ๆ ส่งผลให้ อิทธิพลของบริษัทต่างชาติในภาคการเงินของจีนจึงมีต่ำมาก มีสัดส่วน 2.4% ของตลาดการเงินในจีน⁵² การประสบความสำเร็จจากการฟื้นตัวทางเศรษฐกิจอย่างรวดเร็วจากวิกฤตการณ์ซับไพรม์เน้นย้ำถึงความแข็งแกร่งทางเศรษฐกิจของจีน การแสดงท่าทีและการดำเนินนโยบายต่าง ๆ ของจีนกลายเป็นที่จับจ้องของนานาชาติ และนำไปสู่ความหวาดระแวงต่ออิทธิพลทั้งทางเศรษฐกิจและความมั่นคงของจีน⁵³

เมื่อสี จิ้นผิง (Xi Jinping) ก้าวขึ้นมาดำรงตำแหน่งประธานาธิบดีของจีนในปี 2012 สีประกาศ “ความฝันของจีน” (Chinese Dream) ความหมายของคำดังกล่าวยังคงกำกวมและมีความหมายกว้างแต่คำนี้สื่อถึงความตั้งใจของสีคือ “การทำให้จีนกลับมายิ่งใหญ่อีกครั้ง” ในมุมมองนโยบายต่างประเทศความฝันของจีนคือ การสานต่อยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศอย่างสันติ

⁴⁹ Judah Grunstein, “How a Rising China Has Remade Global Politics,” *World Politics Review*, last modified Apr 17, 2023, accessed May 30, 2023, <https://www.worldpoliticsreview.com/how-a-rising-china-has-remade-global-politics/>.

⁵⁰ Brantly Womack, “International Crises and China's Rise: Comparing the 2008 Global Financial Crisis and the 2017 Global Political Crisis,” *The Chinese Journal of International Politics*, Volume 10, Issue 4, Winter 2017, Pages 383–401, accessed May 25, 2023, <https://academic.oup.com/cjip/article/10/4/383/4628145?login=false>

⁵¹ Yu Yongding, “China's response to the global financial crisis,” *East Asia Forum*, last modified January 24, 2010, accessed May 5, 2023, <https://www.eastasiaforum.org/2010/01/24/chinas-response-to-the-global-financial-crisis/>.

⁵² Linyue Li, Thomas D. Willett, and Nan Zhang, “The Effects of the Global Financial Crisis on China's Financial Market and Macroeconomy” *Economics Research International*, vol. 2012, Article ID 961694, 2012, <https://doi.org/10.1155/2012/961694>.

⁵³ Brantly Womack, International Crises and China's Rise: Comparing the 2008 Global Financial Crisis and the 2017 Global Political Crisis, *The Chinese Journal of International Politics*, Volume 10, Issue 4, Winter 2017, Pages 383–401, <https://doi.org/10.1093/cjip/pox015>.

และเป็นแนวคิดที่ใช้ตอบโต้ทฤษฎีที่มองว่าจีนเป็นภัยคุกคามต่อภูมิภาค⁵⁴ สีกกล่าวว่า “พวกเรารักสันติไม่ว่า (จีน) จะแข็งแกร่งมากขึ้นเพียงใด จีนไม่มีทางแสวงหาอิทธิพลหรือแผ่อำนาจเขต และจะไม่สร้างความทุกข์กับชาติอื่นเหมือนในอดีต”⁵⁵ อย่างไรก็ตาม มุมมองของนานาชาติเริ่มมองจีนเปลี่ยนไปจากประเทศพัฒนาและแสวงหาความร่วมมืออย่างสันติ เป็นประเทศที่มีนโยบายเชิงรุกและแข็งกร้าว ในปี 2014 สื่อนำเสนอแนวคิด “มหาอำนาจทางการทูตตามลักษณะเฉพาะของจีน” หรือการมองจีนในฐานะมหาอำนาจบนเวทีโลก โดยการดำเนินนโยบายตามความฝันของจีนในเชิงเศรษฐกิจ เช่น “การริเริ่มหนึ่งแถบ หนึ่งเส้นทาง (Belt and Road Initiative - BRI)” ซึ่งเป็นโครงการโครงสร้างพื้นฐานขนาดใหญ่ที่เชื่อมระหว่างเอเชียกับยุโรปเข้าด้วยกันโดยโครงการคมนาคมทั้งทางบกและทะเล การก่อตั้งธนาคารเพื่อการลงทุนโครงสร้างพื้นฐานแห่งเอเชีย (Asian Infrastructure Investment Bank – AIIB) และกองทุนเส้นทางสายไหม (Silk Road Fund)

ในยุคที่เศรษฐกิจระหว่างประเทศเชื่อมโยงกันอย่างซับซ้อน ทั้งจีนและญี่ปุ่นต่างพึ่งพาทางเศรษฐกิจอย่างแนบแน่นเช่นเดียวกัน ในปี 2020 ประเทศจีนเป็นคู่ค้าอันดับหนึ่งของญี่ปุ่น โดยจีนเป็นจุดหมายปลายทางของสินค้าที่ส่งออกจากญี่ปุ่นถึง 22.9% จากสัดส่วนการส่งออกทั้งหมด⁵⁶ ในขณะเดียวกัน ญี่ปุ่นก็เป็นตลาดที่รองรับสินค้าที่ส่งออกจากจีนเป็นอันดับสอง ยิ่งไปกว่านั้น จีนยังเป็นผู้ส่งออกสินค้าสำคัญให้กับญี่ปุ่น คือ “ธาตุหายาก” (Rare Earth) ซึ่งใช้เป็นทรัพยากรในการผลิตเทคโนโลยีขั้นสูง เช่น ชิป และสารกึ่งตัวนำ เป็นต้น ในปี 2010 จีนครอบครองสัดส่วนการผลิตถึงร้อยละ 93 ของโลก ญี่ปุ่นในฐานะประเทศที่มีภาคอุตสาหกรรมที่ใช้เทคโนโลยีระดับสูงจึงหลีกเลี่ยงไม่ได้ที่จะต้องนำเข้าธาตุหายากจากจีน⁵⁷ ญี่ปุ่นนำเข้าธาตุหายากจากจีนตั้งแต่ปี 1980 และปิดโรงงานสกัดแร่หายากในญี่ปุ่น แล้วย้ายฐานการผลิตและเทคโนโลยีการแปรรูปไปจีนเนื่องจากในกระบวนการผลิตมีการปล่อยสารพิษและกัมมันตภาพรังสีสูง ในช่วงทศวรรษ 1990 - 2000 จีนเริ่มให้ความสำคัญกับอุตสาหกรรมการผลิตแร่ธาตุหายาก โดยเริ่มกำหนดมาตรการการลงทุนในอุตสาหกรรมที่เกี่ยวข้อง สนับสนุนการลงทุนโดยบริษัทที่รัฐบาลจีนเกี่ยวข้อง กำจัดการลักลอบผลิตแร่ และกำหนดปริมาณการส่งออกแร่หายากไปต่างประเทศ⁵⁸ การกำหนดนโยบายการพัฒนาการผลิตแร่หายากอย่างมีทิศทางทำให้จีนกลายเป็นผู้ผลิตแร่หายากอันดับหนึ่ง และถูกใช้เป็นเครื่องมือทางการเมืองระหว่างประเทศในเวลาต่อมา ไม่ว่าเศรษฐกิจที่เปลี่ยนแปลงไป

⁵⁴ Shaheli Das, “The awakening of Xi’s Chinese Dream,” *East Asia Forum*, last modified April 7, 2016, Accessed June 6, 2023, <https://www.eastasiaforum.org/2016/04/07/the-awakening-of-xis-chinese-dream/>.

⁵⁵ Xi Jinping, “Full text of Chinese president’s speech at commemoration of 70th anniversary of war victory,” *Xinhua*, last modified September 3, 2015, accessed June 4, 2023, http://www.china.org.cn/china/2015-09/03/content_36489889.html.

⁵⁶ Rumi Aoyama, “Japan walks on a tightrope with its China policy,” *East Asia Forum*, last modified May 20, 2021, accessed June 27, 2023, <https://www.eastasiaforum.org/2021/05/20/japan-walks-on-a-tightrope-with-its-china-policy/>.

⁵⁷ Keith Bradsher, “Amid Tension, China Blocks Vital Exports to Japan,” *The New York Times*, last modified September 22, 2010, accessed June 1, 2023, <https://www.nytimes.com/2010/09/23/business/global/23rare.html>.

⁵⁸ Yuzhou Shen, Ruthann Moomy, and Roderick G. Eggert, “Yuzhou Shen, Ruthann Moomy & Roderick G. Eggert,” *Miner Econ*, 33, 127–151, 2020, <https://doi.org/10.1007/s13563-019-00214-2>.

หรือความตั้งใจใช้นโยบายทางเศรษฐกิจเพื่อบรรลุเป้าหมายของจีน ย่อมส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจของญี่ปุ่นอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

ในขณะที่เศรษฐกิจของจีนเติบโตอย่างรวดเร็ว จีนก็ตระหนักถึงภัยคุกคามต่าง ๆ ในภาคที่อาจส่งผลกระทบต่อความมั่นคงของจีน โดยเฉพาะการกลับมาให้ความสำคัญกับภูมิภาคเอเชีย-แปซิฟิกของสหรัฐฯ ส่งผลให้จีนดำเนินนโยบายด้านความมั่นคงโดยใช้กำลังทางทหารอย่างแข็งกร้าวมากขึ้น เห็นได้จากการส่งกองทัพเรือและถมทะเลเพื่อสร้างฐานทัพเพื่ออ้างกรรมสิทธิ์บริเวณกรณีพิพาททะเลจีนใต้ (South China Sea)⁵⁹ รวมถึงการอ้างกรรมสิทธิ์กรณีพิพาทหมู่เกาะเซ็งกาคุ/เตียวหยู (Senkaku/Diaoyu Dispute) จนถึงการตั้งคำถามถึงกรรมสิทธิ์ของญี่ปุ่นเหนือเกาะริวกิว ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของโอกินาวา เป็นต้น⁶⁰ ในมุมมองของจีนคือ การทวงสิ่งที่เคยเป็นของจีนให้กลับมาอยู่ภายใต้การครอบครองของจีนอีกครั้ง และเป็นส่วนหนึ่งของการสร้างให้จีนกลับมายิ่งใหญ่อีกครั้งตามแนวคิดความฝันของจีน⁶¹

นอกจากการดำเนินนโยบายทางทหารอย่างแข็งกร้าว จีนเริ่มใช้นโยบายทางเศรษฐกิจเพื่อบรรลุเป้าหมายทางการเมืองระหว่างประเทศ ในทศวรรษ 2010 จีนเป็นคู่ค้าอันดับหนึ่งของญี่ปุ่น⁶² ดังนั้น จึงเป็นโอกาสให้จีนใช้นโยบายทางเศรษฐกิจเป็นเครื่องมือทางการเมืองโดยการระงับการนำเข้าหรือส่งออกสินค้าสำคัญ ยกตัวอย่างเช่น “กรณีพิพาทหมู่เกาะเซ็งกาคุ/เตียวหยู” (Senkaku/Diaoyu Dispute) ซึ่งเริ่มต้นจากการผนวกดินแดนโดยญี่ปุ่นจากการพ่ายแพ้ญี่ปุ่นของจีนใน “สงครามจีน-ญี่ปุ่น ครั้งที่ 1” (First Sino-Japanese War) ซึ่งเป็นสงครามที่ ช่วงชิงการครอบครองคาบสมุทรเกาหลีระหว่างจีนกับญี่ปุ่น นำไปสู่การผนวกเกาหลีภายใต้จักรวรรดิญี่ปุ่นรวมทั้งหมู่เกาะเซ็งกาคุ/เตียวหยู ตั้งแต่ปี 1910 จนกระทั่งการสิ้นสุดของสงครามโลกครั้งที่ 2 ญี่ปุ่นถูกควบคุมโดยสหรัฐฯ ดินแดนของจีนที่ถูกญี่ปุ่นยึดครองระหว่างสงครามโลกครั้งที่ 2 ภายใต้สนธิสัญญาสันติภาพซานฟรานซิสโก (San Francisco Peace Treaty) ถูกส่งคืนให้จีนหลังสิ้นสุดสงคราม ยกเว้นหมู่เกาะเซ็งกาคุ/เตียวหยูที่ยังอยู่ภายใต้จังหวัดโอกินาวา ซึ่งยังอยู่ในความควบคุมของสหรัฐฯ อย่างไรก็ตามรัฐบาลของประธานาธิบดีริชาร์ด นิกสัน (Richard Nixon) ต้องการรื้อฟื้นความสัมพันธ์กับจีนด้วยความหวังว่าจีนจะช่วยเกี่ยวกับสงครามเวียดนาม สหรัฐฯ จึงไม่แสดงท่าทีใด ๆ เมื่อจีนแสดงความเป็นเจ้าของบนหมู่เกาะเซ็งกาคุ/เตียวหยู⁶³ จนกระทั่งปี 1972 สหรัฐฯ

⁵⁹ Masayuki Masuda, “Why has Chinese foreign policy become more assertive?,” East Asia Forum, last modified February 20, 2016, accessed June 4, 2023, <https://www.eastasiaforum.org/2016/02/20/why-has-chinese-foreign-policy-become-more-assertive/>.

⁶⁰ Ye Xin, “Ryukyu issue offers leverage to China,” Global Times, last modified May 11, 2013, accessed June 6, 2023, <http://en.people.cn/90883/8240741.html>.

⁶¹ Axel Berkofsky, ““The Chinese Dream” and Chinese Foreign and Security Policies—Rosy Rhetoric versus Harsh Realities,” *Asia-Pacific Review*, 23:2, 109-128, accessed June 27, 2023, DOI: 10.1080/13439006.2016.1244963.

⁶² World Integrated Trade Solution (WITS), “Japan Import Partner Share in percentage all countries between 2000 and 2010,” World Bank, accessed June 7, 2023, <https://wits.worldbank.org/CountryProfile/en/Country/JPN/StartYear/2000/EndYear/2010/TradeFlow/Import/Partner/BY-COUNTRY/Indicator/MPRT-PRTR-SHR>.

⁶³ Chisako T. Masuo, “To navigate the Senkaku Islands dispute, look to history,” *The Japan Times*, last modified May 10, 2022, accessed June 6, 2023, <https://www.japantimes.co.jp/opinion/2022/05/10/commentary/japan-commentary/china-senkaku-islands-issue/>.

คืนจังหวัดโอกินาวา พร้อมกับหมู่เกาะเซ็นกากุ/เตียวหยูให้กับญี่ปุ่น สาเหตุที่ทำให้สองประเทศให้ความสนใจหมู่เกาะนี้เนื่องจาก ในปี 1969 คณะกรรมการเศรษฐกิจและสังคมสำหรับเอเชียและแปซิฟิก (UNESCAP) รายงานว่า บริเวณหมู่เกาะดังกล่าวมีแหล่งน้ำมันจำนวนมาก⁶⁴ กรณีพิพาทหมู่เกาะเซ็นกากุ/เตียวหยูเป็นความขัดแย้งระหว่างจีนกับญี่ปุ่นเรื่อยมา แล้วค่อย ๆ กลายเป็นส่วนหนึ่งของ “แนวคิดการต่อต้านญี่ปุ่น” (Anti-Japan Nationalism) ของชาวจีน จากการเข้าสักการะของ จุนอิชิโร โคอิซุมิ (Junichiro Koizumi) นายกรัฐมนตรีของญี่ปุ่น ที่ศาลเจ้ายาซุกุนิ (Yasukuni Shrine) ระหว่างปี 2001 ถึงปี 2006 หลังจากนั้น ทั้งจีนและญี่ปุ่นต่างส่งทั้งเรือลาดตระเวนและเรือประมงเข้าไปบริเวณหมู่เกาะ มีการเฉี่ยวชน จับกุมตัว และส่งเครื่องบินสอดแนมและเครื่องบินขับไล่เข้าไปในบริเวณดังกล่าว จนสร้างความตึงเครียดหลายต่อหลายครั้ง ในปี 2012 รัฐบาลจีนเชิญชวนให้ชาวจีนเข้าร่วมการประท้วงการต่อต้านญี่ปุ่นบริเวณสถานทูตญี่ปุ่นที่ปักกิ่ง จากกรณีการซื้อเกาะจากเอกชนจำนวน 3 จาก 5 เกาะ การประท้วงดังกล่าวส่งผลให้บริษัทของญี่ปุ่นในจีนได้รับความเสียหาย⁶⁵

จากกรณีความขัดแย้งระหว่างญี่ปุ่นกับจีนจากกรณีพิพาทหมู่เกาะเซ็นกากุ/เตียวหยูในเดือนกันยายนปี 2010 ญี่ปุ่นควบคุมตัวกัปตันเรือประมงชาวจีนขับเรือฟุ้งชนเรือยามฝั่งของญี่ปุ่น หลังจากพยายามจับปลาบริเวณน่านน้ำที่ควบคุมโดยญี่ปุ่นแต่ถูกอ้างโดนจีน ทางกรจีนสั่งให้ผู้ประกอบการระงับการส่งธาตุหายากให้ญี่ปุ่นกว่า 2 เดือน ญี่ปุ่นถึงยอมปล่อยตัว⁶⁶ การระงับการส่งธาตุหายากเป็นแรงผลักดันให้ญี่ปุ่นตระหนักถึงความอ่อนไหวของการพึ่งพาการนำเข้าธาตุหายาก ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของห่วงโซ่อุปทานการผลิตสินค้าที่สำคัญต่อความมั่นคงของญี่ปุ่น สุดท้ายจึงนำมาสู่การวางแผนยุทธศาสตร์เพื่อลดการพึ่งพาการนำเข้าทรัพยากรเหล่านี้จากจีนลง และแสวงหาทรัพยากรจากแหล่งที่ห่วงโซ่อุปทานมั่นคงและปลอดภัยจากการใช้นโยบายทางเศรษฐกิจเป็นเครื่องมือในเกมการกดดันและจูงใจของมหาอำนาจ การตัดสินใจเข้าร่วมความตกลง TPP ของญี่ปุ่นจึงเป็นหนึ่งในยุทธศาสตร์เพื่อเปิดโอกาสให้ญี่ปุ่นสามารถเข้าถึงทรัพยากรที่จำเป็นและขาดแคลนโดยไม่ต้องพึ่งพาจีน เพื่อสร้างความแข็งแกร่งของห่วงโซ่อุปทาน และลดผลกระทบจากการใช้นโยบายทางเศรษฐกิจเป็นเครื่องมือในการกดดันและบีบบังคับประเทศอื่นของจีน⁶⁷

ประการสุดท้าย การกระชับความสัมพันธ์กับสหรัฐฯ รัฐบาลอาเบะใช้ความตกลง TPP เป็นส่วนหนึ่งใน Abenomics หรือแผนฟื้นฟูเศรษฐกิจของญี่ปุ่นที่ซับซ้อนมากกว่าสองทศวรรษ ในขณะที่เดียวกันท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงของความสัมพันธ์เชิงอำนาจในภูมิภาคเอเชีย-แปซิฟิกที่จีนเริ่มมีบทบาทนำในทางเศรษฐกิจและความมั่นคงมากขึ้นเรื่อย ๆ ญี่ปุ่นก็รับรู้บทบาทที่ของญี่ปุ่น โดยเฉพาะบทบาทในเชิงเศรษฐกิจที่ถูกจีนค่อย ๆ เข้ามาแทนที่ และในแง่ของความมั่นคงที่ญี่ปุ่นถูก

⁶⁴ SCMP Reporter, “Diaoyu/Senkaku islands dispute,” *South China Morning Post*, last modified February 21, 2019, accessed May 31, 2023, <https://www.scmp.com/week-asia/explained/article/2187161/explained-diaoyu-senkaku-islands-dispute>.

⁶⁵ Chisako T. Masuo, “To navigate the Senkaku Islands dispute, look to history.”

⁶⁶ Keith Bradsher, “Amid Tension, China Blocks Vital Exports to Japan.”

⁶⁷ Terada Takashi, “Japan and the TPP Conclusion: Regional Order, Negotiations, and Domestic Adjustment,” *The Asan Forum*, last modified October 23, 2015, accessed June 8, 2023, <https://theasanforum.org/japan-and-the-tpp-conclusion-regional-order-negotiations-and-domestic-adjustment/>.

จีนกดดันมากขึ้น ดังนั้น ญี่ปุ่นจึงคาดหวังอิทธิพลของสหรัฐฯ ในภูมิภาค เพื่อเติมเต็มอิทธิพลที่ลดลงไปของญี่ปุ่นและถ่วงดุลกับอิทธิพลที่เพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ ของจีน ดังนั้น ญี่ปุ่นจึงต้องการให้ TPP เป็นเครื่องมือในการกระชับความสัมพันธ์กับสหรัฐฯ ตามที่อาเบะกล่าวสุนทรพจน์ขณะการเดินทางเยือนสภาองเกรสของสหรัฐฯ เมื่อวันที่ 29 เมษายน ปี 2015 ว่า “TPP คือความตกลงที่ให้มากกว่าผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ แต่รวมถึงผลประโยชน์ด้านความมั่นคง ในระยะยาวคุณค่าในเชิงกลยุทธ์นั้นยอดเยี่ยม และพวกเราจะต้องไม่ลืม ... สำหรับการเจรจาระหว่างสหรัฐฯ กับญี่ปุ่น เป้าหมายใกล้เข้ามาแล้ว ขอให้เรานำการเจรจาไปสู่ทศวรรษที่เราทั้งสองเป็นผู้นำร่วมกัน”⁶⁸

จากคำกล่าวของอาเบะแสดงให้เห็นว่า อาเบะมองว่าความตกลง TPP เป็นทั้งกรอบความร่วมมือทางเศรษฐกิจในภูมิภาคเอเชีย-แปซิฟิก มีนัยสำคัญต่อความมั่นคงในภูมิภาค และคาดหวังว่าญี่ปุ่นจะเป็นผู้นำร่วมกับสหรัฐฯ เพื่อเจรจาความตกลง TPP ไปสู่ทศวรรษด้วยกัน ต่อมาอาเบะก็กล่าวสนับสนุน “นโยบายปรับสมดุล” (rebalancing) หรือ “การปักหมุดที่เอเชีย” (Pivot to Asia) ของสหรัฐฯ ในภูมิภาคเอเชีย - แปซิฟิก และยังคงกล่าวถึงความสำคัญของระบบพันธมิตรระหว่างญี่ปุ่นกับสหรัฐฯ ที่ยาวนานตั้งแต่การสิ้นสุดของสงครามโลกครั้งที่ 2 ผ่านยุคสงครามเย็น พันธมิตรระหว่างญี่ปุ่นกับสหรัฐฯ จะเป็นแกนหลักสำคัญในการรับมือกับปัญหาต่าง ๆ ในภูมิภาค อาเบะกล่าวอีกว่า ญี่ปุ่นกำลังวางระเบียบพัฒนาระบบความมั่นคงและกำหนดกรอบความร่วมมือให้สามารถร่วมมือกับกองทัพสหรัฐฯ เพื่อรับมือกับปัญหาและรักษาสันติสุขในภูมิภาค และสุดท้ายอาเบะยังเน้นย้ำถึงความสำคัญของความเป็นพันธมิตรโดยเรียกพันธมิตรระหว่างสหรัฐฯ กับญี่ปุ่นว่า “พันธมิตรแห่งความหวัง” (Alliance of Hope)⁶⁹ ความตกลง TPP จึงเป็นเครื่องมือในการกระชับความสัมพันธ์กับสหรัฐฯ เนื่องจากเป็นความตกลงที่ประกอบด้วยประเทศที่มีขนาดเศรษฐกิจใหญ่เป็นอันดับหนึ่งและอันดับสามของโลก ถือว่าเป็นการสร้างระบบพันธมิตรในภูมิภาคเอเชีย-แปซิฟิกให้เข้มแข็ง สามารถรับมือกับภัยคุกคามหรือเหตุการณ์ที่ไม่แน่นอนในภูมิภาค จากความกังวลของญี่ปุ่นในประเด็นการก้าวขึ้นมาเป็นมหาอำนาจของจีน กรณีพิพาทเรื่องเขตแดนโดยรอบเกาะญี่ปุ่น กล่าวคือเป็นการรักษาความมั่นคงปลอดภัยของญี่ปุ่นและรักษาเสถียรภาพในภูมิภาค⁷⁰

ในขณะเดียวกันสหรัฐฯ มีทิศทางมอง TPP เป็นยุทธศาสตร์ด้านความมั่นคงเช่นเดียวกับญี่ปุ่น โดยมีนโยบายการปักหมุดที่เอเชียหรือหันกลับมาที่เอเชียของโอบามาเป็นแกนกลางเพื่อให้ความร่วมมือ TPP ช่องทางให้สหรัฐฯ พัฒนาความสัมพันธ์กับประเทศในภูมิภาคเอเชีย-แปซิฟิกที่มีแนวคิดเดียวกันผ่านความร่วมมือแบบพหุภาคี เพื่อใช้ TPP เป็นช่องทางหรือตำแหน่งแห่งที่ของสหรัฐฯ ยังคงอยู่และรักษาบทบาทในภูมิภาคได้ เป็นเครื่องมือล้อมกรอบอำนาจทางเศรษฐกิจกับจีน เพื่อสกัดกั้นการเติบโตทางเศรษฐกิจอย่างรวดเร็ว อันนำไปสู่การพัฒนากองทัพให้เข้มแข็งยิ่งขึ้น และเพื่อปิดโอกาสไม่ให้ภูมิภาคเอเชีย-แปซิฟิกถูกล้อมรอบงำโดยนโยบายของจีนทั้ง AIB และความร่วมมือ RCEP⁷¹

⁶⁸ Shinzo Abe, “Toward an Alliance of Hope,” *Ministry of Foreign Affairs of Japan*, last modified April 30, 2015, accessed June 4, 2023, https://www.mofa.go.jp/na/na1/us/page4e_000241.html.

⁶⁹ Ibid.

⁷⁰ กนกวรรณ เขาวกิจ, 87-91.

⁷¹ เฟิงอ่าง, 91-95.

CPTPP ในฐานะเครื่องมือในการถ่วงดุลอำนาจของญี่ปุ่น

ภายหลังจากญี่ปุ่นให้สัตยาบันเมื่อวันที่ 20 มกราคม 2017 ทรมัปปประกาศถอนตัวจากความตกลง TPP เมื่อวันที่ 23 มกราคม 2017 ผู้ลงนามที่เหลือ 11 ประเทศ เผชิญกับความระส่ำระสายและมีความเห็นแตกต่างกันไป ออสเตรเลียและนิวซีแลนด์ต้องการให้ TPP-11 เจริญต่อให้สำเร็จเพราะสหรัฐฯ อาจกลับเข้าร่วมในภายหลังได้และ TPP ยังคงมีประโยชน์อยู่ ส่วนเวียดนามระงับกระบวนการให้สัตยาบรรณชั่วคราว ส่วนสิงคโปร์จะลงนามใน TPP-11 ต่อหากสมาชิกที่เหลือหาข้อสรุปร่วมกันได้ อย่างไรก็ตามสิงคโปร์ยังไม่แน่ใจว่า สมาชิกจะหาข้อสรุปร่วมกันได้ ซึ่งเป็นเรื่องยากสำหรับญี่ปุ่นในการเจรจากับสหรัฐฯ สมาชิกบางประเทศแสดงความเป็นห่วงว่าการเดินทางของ TPP-11 ต่อจะทำให้รัฐบาลทรมัปปรู้สึกขุ่นเคืองได้และส่งผลเสียในอนาคตได้ ญี่ปุ่นต้องผลักดันการเจรจา TPP-11 เนื่องจากญี่ปุ่นมีเศรษฐกิจใหญ่เป็นอันดับหนึ่งเมื่อเปรียบเทียบกับสมาชิกที่เหลือและบทบาทความเป็นผู้นำของอาเบะ ในเดือนกุมภาพันธ์ปี 2017 อาเบะเดินทางไปพบทรมัปปที่สหรัฐฯ แนนอนว่าอาเบะต้องการเชิญชวนให้ทรมัปปกลับเข้าร่วม TPP แต่ไม่สำเร็จ สุดท้ายจึงมีแถลงการณ์ร่วมกันว่า สหรัฐฯ ยังคงสนับสนุนการค้าเสรี (แต่ไม่ประสงค์เข้าร่วม TPP) ส่วนญี่ปุ่นจะขับเคลื่อนความก้าวหน้าในระดับภูมิภาคบนพื้นฐานของการริเริ่มที่มีอยู่⁷² รัฐบาลอาเบะแต่งตั้งทีมเฉพาะกิจทำหน้าที่ประสานงานนโยบายภายในประเทศ เป็นตัวกลางในการเจรจาเกี่ยวกับประเด็นที่สมาชิกเห็นไม่ตรงกัน และเป็นคณะทำงานร่วมกับผู้แทนจากประเทศอื่น ๆ ในปี 2017 มีการประชุมระดับผู้เชี่ยวชาญของแต่ละประเทศหลายครั้ง 4 ครั้ง ตั้งแต่ช่วงเดือนกรกฎาคม ถึงตุลาคม ในช่วงแรกผู้แทนแต่ละประเทศต่างเสนอบทบัญญัติที่ควรระงับชั่วคราว แต่สุดท้ายผู้แทนจากญี่ปุ่นก็เจรจาให้ลดจำนวนบทบัญญัติที่ถูกระงับชั่วคราวให้มากที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ เพื่อรักษาความมีมาตรฐานสูงไว้ จนสุดท้ายก็บรรลุข้อตกลงในส่วนขององค์ประกอบหลักของความตกลง CPTPP ที่การประชุม ณ ประเทศเวียดนามในวันที่ 11 พฤศจิกายน 2017 และลงนาม CPTPP อย่างเป็นทางการ ณ ประเทศชิลี ในวันที่ 8 มีนาคม 2018⁷³ ญี่ปุ่นสามารถขับเคลื่อนความตกลง CPTPP จนบังคับใช้ได้ในที่สุดแสดงให้เห็นว่า ญี่ปุ่นแสดงบทบาทผู้นำบนความตกลงที่ไม่มีสหรัฐฯ สนับสนุน และยังสานต่อเจตนารมณ์และคุณค่าของระเบียบการค้าแบบเสรีนิยมที่สหรัฐฯ และญี่ปุ่นต้องการให้เกิดขึ้นในภูมิภาคเอเชีย-แปซิฟิกได้

การถอนตัวของสหรัฐฯ จาก TPP ตลอดจนการลดบทบาทของสหรัฐฯ ในภูมิภาคเอเชีย-แปซิฟิก นำไปสู่การเปิดโอกาสให้จีนขยายอิทธิพลทางเศรษฐกิจและทางทหาร โดยไม่ต้องกังวลต่ออิทธิพลของสหรัฐฯ อีกต่อไป ความรับผิดชอบในการถ่วงดุลกับการขยายอิทธิพลของจีนจึงถูกส่งต่อมาให้ญี่ปุ่นอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ด้วยเหตุนี้ ญี่ปุ่นจึงดำเนินบทบาทความเป็นผู้นำระหว่างการเจรจาของกลุ่ม TPP-11 จนนำไปสู่การตกลงร่วมกันและบังคับใช้ความตกลง CPTPP อย่างรวดเร็วความสำเร็จดังกล่าวทำให้ญี่ปุ่นมีความสำคัญต่อการขับเคลื่อน CPTPP เป็นอย่างมาก จึงเป็นโอกาสให้ญี่ปุ่นใช้ CPTPP ในฐานะเครื่องมือทางเศรษฐกิจสำหรับถ่วงดุลกับอิทธิพลของจีนตามแนวคิด

⁷² Kensuke Abe, "Japan Chair Platform: Moving Forward with TPP 11," *Center for Strategic and International Studies*, last modified May 12, 2017, accessed June 5, 2023, <https://www.csis.org/analysis/japan-chair-platform-moving-forward-tpp-11>.

⁷³ Tomohito Shinoda, 337-350.

การถ่วงดุลอำนาจแบบอ่อน ซึ่งมีองค์ประกอบ 4 ประการ ได้แก่ การใช้บทบัญญัติที่มีมาตรฐานสูงของ CPTPP รวมถึงเป็นช่องทางการกลับมามีส่วนร่วมของสหรัฐฯ ตลอดจนเป็นพื้นที่สำหรับประเทศที่มีค่านิยมเดียวกัน และใช้ในการบรรลุเป้าหมายตามแผนยุทธศาสตร์ความมั่นคงแห่งชาติของญี่ปุ่น

ประการแรก *ความตกลงทางเศรษฐกิจที่มีมาตรฐานระดับสูง* เมื่อพิจารณาความเป็นมาของความตกลง CPTPP ตั้งแต่ปี 2005 กลุ่ม P4 เริ่มเจรจาข้อตกลงเขตการค้าเสรี ซึ่งมีความแตกต่างจากข้อตกลงเขตการค้าเสรีอื่น ๆ ในช่วงเวลาดังกล่าวคือ มีการพูดคุยเกี่ยวกับการพัฒนาปัจจัยที่เชื่อมโยงและส่งผลกระทบต่อระบบเศรษฐกิจของประเทศภาคี ให้มีความทันสมัยและมีมาตรฐานสูง เพื่อสร้างสภาพแวดล้อมที่เป็นมิตร และเอื้อต่อการดำเนินธุรกิจระหว่างประเทศสมาชิก เช่น กฎว่าด้วยถิ่นกำเนิดสินค้า กฎว่าด้วยทรัพย์สินทางปัญญา นโยบายการแข่งขันทางการค้า และการระงับข้อพิพาท เป็นต้น ในเวลาต่อมา แนวคิดเหล่านี้กลายเป็นรากฐานของ TPP

ในการประชุมร่วมกับสมาชิก TPP-11 ญี่ปุ่นพยายามรักษามอบบทบัญญัติที่มีมาตรฐานสูงเอาไว้ โดยการสนับสนุนให้ประเทศอื่น ๆ ยึดถือการปฏิบัติตามบทบัญญัติของ TPP ที่มีอยู่เดิม และไม่สนับสนุนให้มีการปรับเปลี่ยนสาระสำคัญ ตลอดจนการยกเว้นการปฏิบัติตามบทบัญญัติบางประการ อันจะส่งผลให้มีมาตรฐานลดลง เหตุผลของญี่ปุ่นคือ บทบัญญัติที่มีมาตรฐานสูงเหล่านี้จะเป็นส่วนสำคัญต่อการพัฒนาระบบเศรษฐกิจและโครงสร้างพื้นฐานของประเทศสมาชิก และแน่นอนว่า จะเป็นเครื่องมือหนึ่งในการถ่วงดุลกับการขยายอิทธิพลทางเศรษฐกิจของจีน โดยเฉพาะความตกลงทางเศรษฐกิจที่จีนริเริ่มอย่าง “ความตกลงหุ้นส่วนทางเศรษฐกิจระดับภูมิภาค” (Regional Comprehensive Economic Partnership - RCEP) ซึ่งจีนเป็นผู้ริเริ่มตั้งแต่ปี 2012 จนประเทศภาคีร่วมลงนามร่วมกันเมื่อปี 2020 สำหรับญี่ปุ่นในฐานะสมาชิก RCEP ญี่ปุ่นเคยผลักดันแนวคิดการกำหนดบทบัญญัติที่มีมาตรฐานสูงบนการเจรจาความตกลง RCEP เช่นกัน แต่ประสบกับการคัดค้านจากประเทศสมาชิกอื่นที่มีระดับความแตกต่างทางเศรษฐกิจมาก และจีนก็ไม่เห็นด้วยกับแนวคิดดังกล่าวของญี่ปุ่นเช่นกัน โดยรัฐมนตรีว่าการกระทรวงพาณิชย์ของจีนกล่าวว่า “สิ่งสำคัญคือการประชุมเพื่อบรรลุข้อตกลงและไม่ควรเสียเวลากับคุณภาพมากเกินไป”⁷⁴

ในแง่ของการใช้นโยบายทางเศรษฐกิจเป็นเครื่องมือในการถ่วงดุลอำนาจแบบอ่อนกับจีน ญี่ปุ่นสามารถใช้บทบัญญัติที่มีมาตรฐานสูงของ CPTPP ถ่วงดุลกับจีน โดยการนำเสนอประโยชน์ทางเศรษฐกิจที่จะได้รับจากบทบัญญัติที่มีมาตรฐานสูง ตัวอย่างเช่น บทบัญญัติที่ปกป้องทรัพย์สินทางปัญญาที่เข้มแข็งย่อมส่งผลดีต่อผู้ประกอบการธุรกิจที่ลงทุนในความตกลง CPTPP มากกว่าการลงทุนในความตกลง RCEP ในขณะเดียวกัน ญี่ปุ่นก็สามารถใช้ประโยชน์จากบทบัญญัติเหล่านี้ ในการสร้างสถานะให้ตัวเองเป็นศูนย์กลางการลงทุนที่ปลอดภัยและน่าเชื่อถือในฐานะศูนย์กลางทางเศรษฐกิจของภูมิภาคได้ เนื่องจากญี่ปุ่นเป็นประเทศที่มีเศรษฐกิจที่แข็งแกร่งและยังมีระเบียบและกฎเกณฑ์ทางเศรษฐกิจที่มีมาตรฐานระดับสูง ด้วยเหตุนี้ย่อมทำให้ผู้ประกอบการธุรกิจให้ความสนใจกับการลงทุนในญี่ปุ่นและสมาชิกอื่น ๆ บนความตกลง CPTPP มากกว่า RCEP ในระยะยาว ความสำคัญของความตกลง RCEP ที่จีนริเริ่มจึงลดน้อยลงไปด้วยไปพร้อม ๆ กับอิทธิพลทางเศรษฐกิจของจีน และถูกแทนที่

⁷⁴ Hidetaka Yoshimatsu, “High-Standard Rules and Political Leadership in Japan’s Mega-FTA Strategy,” *Asian Survey*, 60 (4): 733–754, 2020, <https://doi.org/10.1525/as.2020.60.4.733>.

ด้วยอิทธิพลทางเศรษฐกิจของญี่ปุ่นที่สถาปนาผ่านความตกลง CPTPP จนกลายเป็นผู้นำทางเศรษฐกิจของภูมิภาค

อย่างไรก็ตาม จีนยอมไม่ปล่อยให้ประเทศใดประเทศหนึ่งสถาปนาตนเองเป็นผู้นำทางเศรษฐกิจของได้ง่าย ๆ เมื่อวันที่ 16 กันยายน 2021 จีนสมัครเข้าร่วมความตกลง CPTPP อย่างเป็นทางการ ซึ่งจีนคาดหวังผลประโยชน์จากการเข้าร่วมความตกลง CPTPP ดังนี้ ประการแรก ในเชิงเศรษฐกิจ จากการคาดการณ์ พบว่า GDP ของจีนจะเพิ่มขึ้นประมาณ 0.74 – 2.27% ต่อปี และอัตราการส่งออกของจีนจะเพิ่มขึ้นประมาณ 4.69 – 10.25% ต่อปี เมื่อเทียบกับกรณีที่จีนเข้าร่วมไม่ได้ GDP ของจีนจะเติบโตเพียง 0.25% ต่อปี และอัตราการส่งออกของจีนจะเพิ่มขึ้นเพียง 0.09% ต่อปีเท่านั้น ประการต่อมา จีนต้องการยับยั้งไต้หวัน⁷⁵ จากการสมัครเป็นสมาชิก CPTPP เพราะหากไต้หวันเข้าร่วม CPTPP ได้ จะเปิดโอกาสให้สมาชิกที่เป็นพันธมิตรกับสหรัฐฯ เข้าถึงตลาดเทคโนโลยีระดับสูงของไต้หวันโดยปลอดภาษีหรือมีภาษีในระดับต่ำได้ ดังนั้น จีนจะใช้สิทธิ์วีโต้การสมัครเข้าเป็นสมาชิกของไต้หวันเพื่อลดความเป็นไปได้ดังกล่าว⁷⁶ ประการต่อมา จีนสมัครเข้าร่วมเพื่อลดทอนคุณค่าของความตกลง CPTPP เช่น การพยายามลดหรือระงับและบทบัญญัติที่เข้มงวดลง ประการสุดท้าย จีนต้องการแยกสหรัฐฯ ออกจากพันธมิตรในภูมิภาคและปิดโอกาสของสหรัฐฯ ในกรณีที่สหรัฐฯ ต้องการกลับมาเข้าร่วมความตกลง CPTPP⁷⁷ จีนต้องการใช้ความตกลง CPTPP เป็นเครื่องมือทางยุทธศาสตร์ในการถ่วงดุลกับอิทธิพลของสหรัฐฯ และประเทศอื่น ๆ ที่มีแนวคิดตรงข้ามกับจีน หากจีนสามารถเข้าร่วมความตกลง CPTPP ได้สำเร็จ

ญี่ปุ่นสามารถใช้มาตรฐานระดับสูง เพื่อถ่วงดุลความพยายามก้าวขึ้นมาเป็นผู้นำทางเศรษฐกิจและขยายบทบาทของจีนได้ โดยจีนจะต้องยอมรับการปฏิรูปทางเศรษฐกิจ รวมถึงกฎหมายและการบริหารราชการภายในประเทศ เช่น บทบัญญัติเกี่ยวกับรัฐวิสาหกิจที่ความตกลง CPTPP มีเจตนารมณ์ให้การแข่งขันทางการค้าระหว่างภาคเอกชนกับรัฐวิสาหกิจอย่างเท่าเทียม ซึ่งภาคธุรกิจและภาคอุตสาหกรรมของจีนส่วนใหญ่ต้องพึ่งพาการสนับสนุนจากรัฐบาลจีน ต่อมา บทบัญญัติของความตกลง CPTPP ในส่วนการกำกับดูแลข้อมูล ยังส่งเสริมให้เกิดการหมุนเวียนของข้อมูลระหว่างประเทศสมาชิก ในทางตรงกันข้าม จีนกลับออกกฎหมายที่กำกับการจัดการข้อมูลอย่างเข้มงวดภายใต้กฎหมายความมั่นคงปลอดภัยของข้อมูล และสุดท้าย บทบัญญัติเกี่ยวกับแรงงานที่ต้องการส่งเสริมสิทธิของแรงงานรวมถึงการบังคับใช้กฎหมายแรงงานให้เกิดประสิทธิผล สำหรับจีนมีข่าวเกี่ยวกับการละเมิดสิทธิแรงงานและสิทธิมนุษยชนบ่อยครั้ง⁷⁸ ดังนั้น ญี่ปุ่นจึงสามารถใช้บทบัญญัติที่มีมาตรฐานสูงเหล่านี้เป็นเงื่อนไขในการต่อรองกับจีนได้ นอกจากนี้ ในกระบวนการสมัครเข้าร่วม

⁷⁵ ไต้หวันสมัครเข้าร่วมความตกลง CPTPP อย่างเป็นทางการ เมื่อวันที่ 22 กันยายน 2021 โดยไต้หวันสมัคร CPTPP จากสถานะเขตศุลกากรอิสระ

⁷⁶ Kohda Satoru, “Analyzing China’s TPP Bid,” The Nippon Communications Foundation, last modified March 1, 2022, accessed June 6, 2023, https://www.nippon.com/en/in-depth/d00785/?cx_recs_click=true.

⁷⁷ Kandy Wong, “What is the CPTPP and why is China eager to join?,” *South China Morning Post*, last modified May 5, 2022, accessed June 5, 2023, <https://www.scmp.com/economy/china-economy/article/3176487/what-cptpp-and-why-china-eager-join>.

⁷⁸ Zoey Zhang, “Joining CPTPP: What China Needs to Do and Comparison with the RCEP,” *China Briefing*, last modified October 13, 2021, accessed June 5, 2023 <https://www.china-briefing.com/news/chinas-bid-to-join-the-cptpp-challenges-comparison-with-rcep/>.

CPTPP จีนจะต้องเผชิญกับขั้นตอนที่ค่อนข้างยาก เนื่องจาก ขั้นตอนการสมัครเข้าร่วม CPTPP นั้น สมาชิกทุกประเทศต้องมีมติเป็นเอกฉันท์ให้เริ่มกระบวนการรับสมัครเข้าร่วมเป็นสมาชิก จีนจึงต้องเจรจากับสมาชิกให้สมาชิกทุกประเทศยอมรับการสมัครของจีน ขั้นตอนเหล่านี้จึงทำให้ประเทศญี่ปุ่นมีอำนาจต่อรองกับจีนเพิ่มขึ้นไปอีก⁷⁹

เมื่อกล่าวโดยสรุป ญี่ปุ่นสามารถใช้บทบัญญัติที่มีมาตรฐานสูงของความตกลง CPTPP ถ่วงดุลกับบทบาทของจีน ผ่านการสร้างความได้เปรียบจากกฎเกณฑ์ที่มีคุณภาพสูงกว่า RCEP ให้เป็นที่ยอมรับและดึงดูดการลงทุนจากผู้ประกอบการธุรกิจนานาประเทศ นอกจากนี้ กระบวนการเข้าร่วมเป็นสมาชิกของความตกลง CPTPP เป็นทั้งอุปสรรคที่จีนจะต้องใช้ระยะเวลาและทรัพยากรอย่างมหาศาลในการเจรจากับสมาชิกให้เห็นชอบการเป็นสมาชิกของจีน และเป็นโอกาสให้ญี่ปุ่นในฐานะสมาชิกและผู้มีบทบาทนำใน CPTPP เป็นเงื่อนไขในการต่อรองกับจีน โดยการกำหนดเงื่อนไขให้จีนเปิดปฏิรูปและพัฒนาเศรษฐกิจและการบริหารราชการภายในประเทศที่สอดคล้องกับความต้องการเงื่อนไขของความตกลง CPTPP ยิ่งไปกว่านั้น ญี่ปุ่นอาจใช้บทบัญญัติที่มีมาตรฐานสูงของ CPTPP และขั้นตอนการเข้าร่วมความตกลง CPTPP เป็นเครื่องมือในการถ่วงเวลาให้สหรัฐฯ กลับมาเข้าร่วมและมีบทบาทในภูมิภาคเอเชีย-แปซิฟิกอีกครั้ง

ประการที่สอง CPTPP เป็นช่องทางรองรับการกลับมามีส่วนร่วมของสหรัฐฯ จากการถอนตัวจากความตกลง TPP ของรัฐบาลทรัมป์ ในปี 2017 ส่งผลให้ TPP ในฐานะเครื่องมือทางเศรษฐกิจที่เป็นส่วนหนึ่งของนโยบาย Pivot to Asia ของรัฐบาลโอบามา ที่ทั้งสหรัฐฯ และญี่ปุ่นต่างตั้งใจไว้ว่าจะเป็นเครื่องมือทางเศรษฐกิจที่ใช้ถ่วงดุลกับความสำเร็จที่จีนเป็นผู้ผลักดัน เช่น RCEP และโครงการ BRI นั้น ศูนย์เปล่า เพราะปราศจากการบทบาทของสหรัฐฯ ทำให้เกิดสุญญากาศบนความตกลง TPP และภูมิภาคเอเชีย-แปซิฟิก และนำความระส่ำระสายและไร้ทิศทางมาสู่สมาชิก แต่ทว่าด้วยความพยายามผลักดันของรัฐบาลญี่ปุ่นสามารถโน้มน้าวให้สมาชิกที่เหลือร่วมกันผลักดันเกิดความตกลง CPTPP ในปี 2018 ตามที่อธิบายว่า ญี่ปุ่นจำเป็นต้องพึ่งพาสหรัฐฯ ในฐานะพันธมิตรทางยุทธศาสตร์ ในสมัยรัฐบาลอาเบะ ญี่ปุ่นตั้งใจใช้ความตกลง TPP เป็นเครื่องมือในการรักษาบทบาทและการมีตัวตนของสหรัฐฯ ในภูมิภาคเอเชีย-แปซิฟิก เพื่อถ่วงดุลกับการทะยานขึ้นของจีนภายหลังการตัดสินใจของทรัมป์ ความตกลง CPTPP เปลี่ยนสถานะเป็นหนทางการกลับสู่ภูมิภาคเอเชีย-แปซิฟิกของสหรัฐฯ⁸⁰

เมื่อโจ ไบเดน (Joe Biden) ก้าวขึ้นมาดำรงประธานาธิบดีสหรัฐฯ ต่อจากทรัมป์ ในเดือนกุมภาพันธ์ ปี 2021 ไบเดนกล่าวว่า “สหรัฐฯ จะเผชิญหน้ากับการเอาใจเอาเปรียบทางเศรษฐกิจ เผชิญหน้ากับการกระทำที่ก้าวร้าวและบีบบังคับ เพื่อตอบโต้การละเมิดสิทธิมนุษยชน ทรัพย์สินทางปัญญา และธรรมาภิบาลของโลก แต่สหรัฐฯ พร้อมทำงานร่วมกับปักกิ่ง เพื่อประโยชน์แห่งชาติของสหรัฐฯ” นอกจากนี้ ไบเดนยังกล่าวว่า “จะทำงานร่วมกับพันธมิตรและรัฐพหุภาคี

⁷⁹ Jeffrey J. Schott, “Joining the CPTPP is a long process and needs consensus among existing members,” *Perterson Institute For International Economics*, last modified September 23, 2021, accessed June 5, 2023, <https://www.piie.com/research/piie-charts/joining-cptpp-long-process-and-needs-consensus-among-existing-members>.

⁸⁰ Nori Katagiri, “Shinzo Abe’s Indo-Pacific Strategy: Japan’s recent achievement and future direction,” *Asian Security*, 16:2, 179-200, DOI: 10.1080/14799855.2019.1607304.

ของสหรัฐฯ บนองค์การระหว่างประเทศ เพื่อนำบทบาทความเป็นผู้นำของสหรัฐฯกลับมา”⁸¹ อย่างไรก็ตาม ไบเดนยังคงเกรงว่า การกลับมาเข้าร่วมความตกลง CPTPP จะส่งผลกระทบต่อให้บริษัทในสหรัฐฯ ย้ายฐานการผลิตไปนอกประเทศ อันจะส่งผลกระทบต่อตลาดแรงงานภายในประเทศตามมา⁸² เหตุผลของไบเดนเป็นเหตุผลเดียวกันกับตอนที่ทรัมป์ประกาศถอนตัวจากความตกลง TPP ไบเดนจึงเสนอกรอบความร่วมมือใหม่ที่ตั้งใจจะนำมาทดแทนความตกลง CPTPP

เดือนพฤษภาคม 2022 สหรัฐฯ นำเสนอ “กรอบความร่วมมือทางเศรษฐกิจอินโด-แปซิฟิก” (Indo-Pacific Economic Framework: IPEF) ประกอบด้วยประเทศที่เข้าร่วมการเจรจาจำนวน 14 ประเทศ IPEF ประกอบด้วย 4 เสาหลักคือ เสาแรกคือ การค้า เสาที่สองคือ ห่วงโซ่อุปทาน เสาที่สาม พลังงานสะอาด การลดก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์ และโครงสร้างพื้นฐาน และเสาสุดท้าย ภาษีและการต่อต้านการทุจริต อย่างไรก็ตาม สมาชิกไม่จำเป็นต้องปฏิบัติตามเงื่อนไขที่กำหนดไว้ทุกประการ⁸³ แน่นอนว่า สหรัฐฯ ต้องการให้ IPEF เป็นความร่วมมือทางเศรษฐกิจ เพื่อทดแทนการกลับเข้าร่วมความตกลง CPTPP และใช้ถ่วงดุลกับการขยายอิทธิพลทางเศรษฐกิจของจีน ความร่วมมือ IPEF เป็นความร่วมมือที่ต้องการพัฒนาปัจจัยทางเศรษฐกิจยุคใหม่อย่างห่วงโซ่อุปทาน และการต่อต้านการทุจริตให้แข็งแกร่งและมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น IPEF จึงมีบทบัญญัติที่มีมาตรฐานสูง คล้ายกับ CPTPP อย่างไรก็ตาม IPEF แตกต่างจากความตกลง CPTPP ในเรื่องการไม่มีบทบัญญัติเกี่ยวกับการเปิดการค้าเสรีทางการค้าระหว่างสมาชิก ซึ่งเป็นความตั้งใจของสหรัฐฯ ที่จะปกป้องตลาดภายในประเทศจากการเปิดการค้าเสรี การขาดบทบัญญัติเกี่ยวกับการเปิดตลาดจึงเป็นข้อด้อยของ IPEF เพราะการเข้าถึงตลาดระหว่างสมาชิกคือผลประโยชน์หลักของความร่วมมือทางเศรษฐกิจ ดังนั้น IPEF จึงไม่มีความตกลงทางเศรษฐกิจที่ไม่ดึงดูดใจโดยเฉพาะประเทศกำลังพัฒนาในภูมิภาคเอเชีย-แปซิฟิก ที่ต้องการเข้าถึงตลาดที่กว้างขวางมากขึ้น

จากความเสียเปรียบในเรื่องการเปิดการค้าเสรีของ IPEF จึงเป็นโอกาสให้จีนใช้ความตกลง RCEP ที่มี การเปิดเสรีทางการค้ามาเติมเต็มช่องว่างของเงื่อนไขดังกล่าว และสามารถโน้มน้าวให้ประเทศอื่น ๆ เข้าร่วมความตกลง RCEP ได้ง่ายกว่าการที่สหรัฐฯ โน้มน้าวประเทศอื่นให้เข้าร่วม IPEF โอกาสของสหรัฐฯ ที่จะใช้ IPEF ถ่วงดุลกับบทบาทของจีนจึงลดน้อยลง⁸⁴ ดังนั้น ความตกลง CPTPP จึงมีศักยภาพสูงกว่า IPEF ในแง่ของผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ และการใช้เป็นเครื่องมือถ่วงดุลกับอิทธิพลของจีน ญี่ปุ่นจึงสามารถใช้เงื่อนไขดังกล่าวเป็นข้ออ้างในการเจรจากับสหรัฐฯ ประกอบกับการอ้างการสมัครเข้าร่วมความตกลง CPTPP ของจีน ที่จีนต้องการเข้ามาแทนที่ช่องว่างของสหรัฐฯ ก็เป็นเงื่อนไขในการเจรจาให้สหรัฐฯ พิจารณาการกลับเข้าร่วมความตกลง CPTPP อีกครั้ง

อย่างไรก็ตาม นอกจากเหตุผลด้านผลกระทบจากการเปิดเสรีทางการค้าภายในประเทศ

⁸¹ Joe Biden, “Remarks by President Biden on America’s Place in the World,” *U.S. Department of State*, last modified February 4, 2021, accessed June 6, 2023, <https://www.whitehouse.gov/briefing-room/speeches-remarks/2021/02/04/remarks-by-president-biden-on-americas-place-in-the-world/>.

⁸² Miya Tanaka, “Indo-Pacific Economic Framework’s fate could hinge on U.S. midterm elections,” last modified September 10, 2022, accessed June 6, 2023, <https://www.japantimes.co.jp/news/2022/09/10/business/economy-business/2022-us-midterm-elections-ipef/>.

⁸³ ออสเตอร์เลีย บรูไน ฟิลิปปินส์ อินเดีย ญี่ปุ่น เกาหลีใต้ มาเลเซีย นิวซีแลนด์ ฟิลิปปินส์ สิงคโปร์ ไทย และเวียดนาม

⁸⁴ Ibid.

สหรัฐฯ อาจปฏิเสธการกลับเข้าร่วมความตกลง CPTPP เนื่องจากบทบัญญัติบางประการของความตกลง CPTPP แตกต่างจากความตกลง TPP ที่ผลักดันโดยรัฐบาลสหรัฐฯ ถึงแม้ว่า ญี่ปุ่นจะได้รับความชื่นชมจากความพยายามรักษาความตกลงที่มีมาตรฐานสูงของ CPTPP ไว้ได้ สมาชิกทั้ง 11 ประเทศ ก็ยังเห็นพ้องให้ระงับและเปลี่ยนแปลงบทบัญญัติบางประการ จำนวน 22 ข้อ ยกตัวอย่างเช่น บทบัญญัติเกี่ยวกับทรัพย์สินทางปัญญา สมาชิกทั้ง 11 ประเทศ เห็นพ้องให้ลดระยะเวลาการคุ้มครองสิทธิบัตรยาที่เป็นนวัตกรรมสมัยใหม่ ซึ่งจะส่งผลเสียต่อบริษัทยาของสหรัฐฯ โดยตรงต่อมาก็คือ การลดระยะเวลาการคุ้มครองลิขสิทธิ์ที่มีมาตรฐานน้อยกว่ามาตรฐานของสหรัฐฯ ตลอดจนการลดเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับการป้องกันข้อมูลและเทคโนโลยี⁸⁵ และมีการระงับการบังคับใช้บทบัญญัติที่เกี่ยวกับการลงทุน ในส่วนของมาตรการการจัดการกับข้อพิพาทระหว่างรัฐกับเอกชน ความตกลง CPTPP ลดกลไกที่เปิดโอกาสให้นักลงทุนต่างชาติฟ้องร้องรัฐบาลของประเทศที่เข้าไปลงทุน⁸⁶ การเปลี่ยนแปลงบทบัญญัติเหล่านี้ สหรัฐฯ อาจใช้เป็นเงื่อนไขในการกลับมาเข้าร่วมความตกลง CPTPP โดยสหรัฐฯ อาจขอให้สมาชิกกลับมาพิจารณาแก้ไขบทบัญญัติที่ทำให้สหรัฐฯ เสียประโยชน์อีกครั้ง จึงเป็นโจทย์สำคัญของรัฐบาลญี่ปุ่นที่จะเข้ามาทำหน้าที่ไกล่เกลี่ยและเป็นตัวกลางในการเจรจา ระหว่างสหรัฐฯ กับสมาชิกอื่น ๆ เพื่อเปิดทางให้พันธมิตรของญี่ปุ่นกลับเข้ามาอีกครั้ง

ประการที่สาม CPTPP เป็นพื้นที่สำหรับประเทศที่มีค่านิยมเดียวกัน การเพิ่มประเทศที่มีค่านิยมเดียวกัน (like-minded) มาอยู่ในความตกลง CPTPP จะทำให้โอกาสในการลดการพึ่งพาทางเศรษฐกิจกับจีนเพิ่มมากขึ้น ญี่ปุ่นและสมาชิกจะสามารถกระจายฐานการผลิตออกจากจีนไปประเทศอื่น ๆ จากห่วงโซ่อุปทานญี่ปุ่นจะเข้มแข็งและหลากหลาย การสร้างเครือข่ายระหว่างประเทศที่มีค่านิยมเดียวกันให้เข้มแข็งและแน่นแฟ้นผ่านการใช้ความตกลง CPTPP เป็นสื่อกลางจึงนำไปสู่การลดการพึ่งพาทางเศรษฐกิจกับจีน และเพิ่มอำนาจในการต่อรองและถ่วงดุลกับบทบาทของจีนได้⁸⁷ ดังนั้น โจทย์ใหญ่สำหรับญี่ปุ่นและสมาชิกในปัจจุบันคือ การหาวิธีโน้มน้าวให้ประเทศที่มีค่านิยมเดียวกันสมัครเข้าร่วมความตกลง CPTPP

ญี่ปุ่นและสมาชิกจะต้องดำเนินการยกระดับความตกลง CPTPP ให้ยืดหยุ่นและทันสมัยอยู่เสมอ ที่ผ่านมาระบาดของ COVID - 19 ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของเทคโนโลยีและเศรษฐกิจอย่างรวดเร็ว ภายหลังการระบาดของโรค โลกพึ่งพาเทคโนโลยีสารสนเทศมากขึ้น ดังนั้น ญี่ปุ่นต้องผลักดันการกำหนดบทบัญญัติบนความตกลง CPTPP ที่ครอบคลุมประเด็นทางเศรษฐกิจสมัยใหม่มากขึ้น เช่น การกำกับดูแลดิจิทัล (digital governance) และความแข็งแกร่งของห่วงโซ่อุปทาน (supply chain resilience) เมื่อความตกลง CPTPP มีบทบัญญัติครอบคลุมประเด็นที่ทันสมัย ย่อมทำให้นานาประเทศสนใจเข้าร่วมความตกลง CPTPP แน่นนอน นอกจากนี้ ญี่ปุ่นต้องผลักดันกระบวนการพิจารณาปรับปรุงบทบัญญัติให้มีความยืดหยุ่น และพร้อมรับ

⁸⁵ Matthew P. Goodman, "From TPP to CPTPP," *Center for Strategic & International Studies*, accessed June 24, 2023, <https://www.csis.org/analysis/tpp-cptpp>.

⁸⁶ Le Trong Minh, "Key differences between CPTPP and TPP," *Vietnam Investment Review*, accessed June 24, 2023, <https://vir.com.vn/key-differences-between-cptpp-and-tpp-56904.html>.

⁸⁷ Rintaro Tobita, "Japan scouts more Asian players for TPP to cut China dependence," *Nikkei Asia*, accessed June 25, 2023, <https://asia.nikkei.com/Politics/International-relations/Japan-scouts-more-Asian-players-for-TPP-to-cut-China-dependence>.

ผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงของเทคโนโลยีและเศรษฐกิจที่รวดเร็วอยู่เสมอ เพื่อรักษาให้ ความตกลง CPTPP มีความทันสมัยและมาตรฐานสูง ในขณะเดียวกัน หากรัฐบาลญี่ปุ่นโน้มน้าวให้ สหรัฐฯ กลับมาเข้าร่วมความตกลง CPTPP สำเร็จ ย่อมเป็นสัญญาณว่า สหรัฐฯ จะกลับเข้ามา มีบทบาทบนภูมิภาคเอเชีย-แปซิฟิกอีกครั้ง การกลับมาของสหรัฐฯ จะสร้างความมั่นใจให้กับญี่ปุ่น และสมาชิก รวมถึงประเทศอื่น ๆ ที่ต้องการพึ่งพาบทบาทของสหรัฐฯ เพื่อถ่วงดุลกับการขยายอิทธิพล ของจีน

ประการสุดท้าย CPTPP เป็นองค์ประกอบของแผนยุทธศาสตร์ความมั่นคงแห่งชาติ การพึ่งพาทางเศรษฐกิจกับจีน ส่งผลให้ญี่ปุ่นหลีกเลี่ยงผลกระทบจากการดำเนินนโยบายทางเศรษฐกิจ เพื่อบีบบังคับ (economic coercion) ได้ยาก ดังเช่นกรณีการถูกจีนระงับการส่งธาตุหายากให้ญี่ปุ่น ชั่วคราวจากเหตุการณ์ความตึงเครียดจากกรณีพิพาทหมู่เกาะเซ็งกา/เตียวหยู ในปี 2010 และในช่วง 10 ปีผ่านไป การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID – 19) ก็ทำให้ห่วงโซ่ อุปทานของญี่ปุ่นที่เชื่อมโยงภาคการผลิตและเศรษฐกิจของจีนหยุดชะงัก นอกจากนี้ การพัฒนา ทางเทคโนโลยีที่ก้าวหน้าอย่างรวดเร็ว ส่งผลให้เทคโนโลยีเป็นส่วนหนึ่งของการดำเนินชีวิตของมนุษย์ ตลอดเวลา ในขณะเดียวกันก็มีเทคโนโลยีบางประเภทที่สามารถนำไปใช้ประโยชน์ทั้งในทางพลเรือน และทางทหาร เช่น ชิป สารกึ่งตัวนำ และอินเทอร์เน็ตความเร็วสูง 5G เป็นต้น ยิ่งไปกว่านั้น ผลพวง จากการนำเทคโนโลยีมาใช้ประโยชน์ก่อให้เกิดข้อมูล (data) จำนวนมหาศาล ปัจจุบัน ข้อมูลจึง กลายเป็นทรัพยากรที่สำคัญต่อความมั่นคงชาติอย่างหนึ่งไม่แตกต่างจากแร่หายาก พื้นที่ของแนวคิด ทางเศรษฐกิจและความมั่นคงเริ่มเคลื่อนเข้าหาและซ้อนทับกัน จึงเกิดแนวคิดที่จะพัฒนาเทคโนโลยี ที่ก้าวหน้าและรักษาไม่ให้เกิดอยู่ในการครอบครองของรัฐที่อาจเป็นภัยคุกคาม การเสริมสร้างห่วงโซ่ อุปทานและโครงสร้างพื้นฐาน โดยเฉพาะส่วนที่สำคัญต่อความมั่นคงให้มีความแข็งแกร่งและปลอดภัย จากการคุกคามทางเศรษฐกิจ รวมถึงการกำหนดมาตรการที่เข้มงวดในการเก็บและถ่ายโอนข้อมูล เพื่อไม่ให้เกิดการรั่วไหลและปลอดภัยจากการถูกจารกรรม แนวคิดเหล่านี้วางอยู่บนพื้นฐานของ การพัฒนาเศรษฐกิจเพื่อตอบสนองต่อการรักษาความมั่นคงแห่งชาติจากการคุกคามจากภัยคุกคาม สมัยใหม่ที่กำลังก่อตัวเป็นพื้นที่แห่งความขัดแย้งใหม่ระหว่างจีนกับญี่ปุ่นและพันธมิตร และนำไปสู่ แนวคิดการพัฒนาเศรษฐกิจเพื่อเสริมสร้างความมั่นคงแห่งชาติ (economic security)

ญี่ปุ่นแสดงการบูรณาการระหว่างมุมมองทางเศรษฐกิจกับมุมมองด้านความมั่นคงอย่างเป็น รูปธรรม ในเดือนตุลาคม ปี 2021 รัฐบาลญี่ปุ่นแต่งตั้งทาคายุกิ โคบายาชิ (Takayuki Kobayashi) อดีตรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงกลาโหม เป็นรัฐมนตรีทำหน้าที่กำกับดูแลนโยบายการพัฒนา เศรษฐกิจเพื่อเสริมสร้างความมั่นคงแห่งชาติของรัฐบาลญี่ปุ่น⁸⁸ ต่อมาในเดือนกุมภาพันธ์ ปี 2022 คณะรัฐมนตรีอนุมัติร่างกฎหมายเพื่อพัฒนาเศรษฐกิจเพื่อบรรลุผลด้านความมั่นคง โคบายาชิกล่าวว่า “เจตนารมณ์ของการพัฒนาเศรษฐกิจเพื่อบรรลุผลด้านความมั่นคงคือ การทำให้ประเทศของเรา

⁸⁸ Kyodo, “Kishida taps Takayuki Kobayashi for new economic security post as Cabinet takes shape,” *The Japan Times*, accessed June 29, 2023, <https://www.japantimes.co.jp/news/2021/10/03/national/politics-diplomacy/kishida-economic-security-cabinet/>.

ตัดสินใจเชิงนโยบาย โดยเป็นอิสระและไม่ถูกรอบงำจากการเคลื่อนไหวของต่างชาติ”⁸⁹ และต่อมาในเดือนธันวาคม ปี 2022 รัฐบาลคิชิเดได้รับรองแผนยุทธศาสตร์ความมั่นคงแห่งชาติ (National Security Strategy - NSS) ในส่วนของ NSS ญี่ปุ่นกล่าวถึงจีนอย่างคลุมเครือ โดยมีการนิยามภัยคุกคามของญี่ปุ่นว่ามาจาก “บางประเทศที่ไม่ยอมรับการแบ่งปันค่านิยมสากล และพยายามใช้ค่านิยมและมุมมองทางประวัติศาสตร์ที่ตนเองยึดถือมาเครื่องมือ ในการเปลี่ยนแปลง ระเบียบระหว่างประเทศ ยิ่งไปกว่านั้น ประเทศดังกล่าวยังใช้ประโยชน์จากวิธีการที่ไม่ปกติ เพื่อพัฒนาประเทศในด้านเศรษฐกิจและเทคโนโลยีอย่างรวดเร็ว การพัฒนาส่งผลให้ประเทศดังกล่าวมี อิทธิพลเหนือกว่ารัฐที่ปกป้องค่านิยมในด้านเสรีภาพทางวิชาการและหลักการของระบบเศรษฐกิจ แบบทุนนิยม”⁹⁰ NSS กำลังระบุว่า ระเบียบระหว่างประเทศที่จีนและรัฐเผด็จการสนับสนุนคือ ภัยคุกคามของญี่ปุ่น⁹¹

นอกจากนี้ NSS ยังระบุถึงความเชื่อมโยงในมุมมองทางเศรษฐกิจกับมุมมองด้านความมั่นคง ได้แก่ ความเปราะบางของห่วงโซ่อุปทาน การเพิ่มขึ้นของภัยคุกคามต่อโครงสร้างพื้นฐานที่สำคัญ และความจำเป็นการเป็นผู้นำด้านเทคโนโลยีระดับสูง ประกอบกับการค้าระหว่างประเทศ และความร่วมมือทางเศรษฐกิจ โดยพื้นฐานความร่วมมือเหล่านี้ควรให้ผลประโยชน์ซึ่งกันและกัน แต่มี บางประเทศพยายามใช้เป็นเครื่องมือในการขยายอิทธิพลของตนเองโดยการใช้นโยบายทางเศรษฐกิจ มากดดันประเทศอื่น ๆ เพื่อหวังผลทางการเมืองระหว่างประเทศ (economic coercion) นอกจากนี้ ในส่วนของการแข่งขันการพัฒนาเทคโนโลยีระดับสูง เพื่อนำผลการค้นคว้ามาพัฒนา ความมั่นคงและเป้าหมายอื่น ๆ บางประเทศพยายามขโมยข้อมูลอย่างผิดกฎหมายจากบริษัท มหาวิทยาลัย และองค์กรต่าง ๆ จากประเทศอื่น เพื่อนำมาใช้พัฒนาในทางทหาร⁹² ปัจจัยเหล่านี้กลายเป็นความท้าทายที่สำคัญต่อความมั่นคงของญี่ปุ่น ญี่ปุ่นจึงให้ความสำคัญกับการกำหนดนโยบายและมาตรการทางเศรษฐกิจโดยคำนึงถึงมุมมองด้านความมั่นคง

ญี่ปุ่นจึงกำหนดมาตรการส่งเสริมนโยบายเกี่ยวกับแนวคิดการพัฒนาเศรษฐกิจเพื่อเสริมสร้างความมั่นคงแห่งชาติให้บรรลุความมั่งคั่งทางเศรษฐกิจที่เป็นอิสระ (Promoting Economic Security Policies to Achieve Autonomous Economic Prosperity) ใน NSS โดยมีสาระสำคัญคือ ญี่ปุ่นจะลดการพึ่งพาทางเศรษฐกิจกับประเทศใดประเทศหนึ่งมากเกินไป โดยเฉพาะทรัพยากรที่ใช้ใน เศรษฐศาสตร์ เช่น สารกึ่งตัวนำ (semiconductor) และแร่หายาก (rare earth) ญี่ปุ่นจะพัฒนา ระบบจัดซื้อจัดจ้างของรัฐ เพื่อพัฒนาการคัดกรองโครงสร้างพื้นฐานที่สำคัญ ญี่ปุ่นจะพัฒนา การคุ้มครองข้อมูล โดยการกำหนดมาตรการแลกเปลี่ยนและพัฒนาระบบการเก็บรวบรวมข้อมูลที่ รัดกุมและปลอดภัยสำหรับข้อมูลที่มีความอ่อนไหวสูง และญี่ปุ่นจะแสวงหาแนวทางทุกวิถีทาง

⁸⁹ Kazuaki Nagata, “Cabinet approves bill to beef up Japan's economic security,” *The Japan Times*, accessed June 29, 2023, <https://www.japantimes.co.jp/news/2022/02/25/business/economic-security-bill-cabinet/>.

⁹⁰ National Security Council, “National Security Strategy,” *Ministry of Foreign Affairs of Japan*, last modified April 5, 2023, accessed June 7, 2023, 1-3, https://www.mofa.go.jp/fp/nsp/page1we_000081.html.

⁹¹ Kazuto Suzuki, “Understanding Japan’s Approach to Economic Security,” *The Henry L. Stimson Center*, last modified February 10, 2023, accessed June 7, 2023, <https://www.stimson.org/2023/understanding-japans-approach-to-economic-security/>.

⁹² National Security Council, 6-7.

เพื่อป้องกันการใช้นโยบายทางเศรษฐกิจเพื่อรับมือกับการคุกคามโดยใช้นโยบายทางเศรษฐกิจหนึ่งในตัวอย่างที่เป็นรูปธรรมคือ ญี่ปุ่นประสบความสำเร็จในการลดการพึ่งพาแร่หายากจากจีน โดยญี่ปุ่นหันไปลงทุนกับบริษัทเหมืองแร่สัญชาติออสเตรเลีย พัฒนาระบบการนำกลับมาใช้ซ้ำ และการวิจัยเพื่อหาแร่ที่ทดแทนแร่หายาก ในปี 2021 ญี่ปุ่นสามารถการนำเข้าแร่หายากเหลือ 58% เมื่อเทียบกับ 10 ปีที่แล้ว ญี่ปุ่นพึ่งพาแร่หายากจากจีนถึง 90%⁹³ และญี่ปุ่นสนับสนุนแผนการร่วมทุนระหว่างบริษัท Sony Group และ Denso ของญี่ปุ่นกับบริษัท TSMC ของไต้หวัน ซึ่งเป็นผู้นำด้านตลาดสารกึ่งตัวนำ ให้มาตั้งฐานการผลิตที่ญี่ปุ่น⁹⁴

สำหรับความตกลง CPTPP ญี่ปุ่นกำหนดให้เป็นส่วนหนึ่งของการกำหนดระเบียบทางเศรษฐกิจระหว่างประเทศ ให้ตั้งอยู่บนฐานของแนวคิดการค้าที่เสรี เป็นธรรม และเท่าเทียมบน NSS โดยระบุว่า “ญี่ปุ่นจะรักษาเสถียรภาพของระเบียบทางเศรษฐกิจระหว่างประเทศจากการดำเนินนโยบายเพื่อชดเชยการพัฒนาทางเศรษฐกิจโดยรัฐ”⁹⁵ ญี่ปุ่นสามารถใช้ความตกลง CPTPP เพื่อตอบสนองต่อเป้าหมายในการลดการพึ่งพาทางเศรษฐกิจกับจีน โดยการหันมาใช้ประโยชน์จากการเข้าถึงทรัพยากรและกระจายฐานการผลิตระหว่างสมาชิกในความตกลง CPTPP ประกอบกับบทบาทนำของญี่ปุ่นบนความตกลง CPTPP ญี่ปุ่นสามารถผลักดันบทบัญญัติที่ตอบสนองต่อยุทธศาสตร์การส่งเสริมความมั่นคงของญี่ปุ่น ให้เป็นส่วนหนึ่งของการสร้างบรรทัดฐานทางเศรษฐกิจผ่านความตกลง CPTPP แนวคิดของญี่ปุ่นจะเป็นส่วนหนึ่งของระเบียบระหว่างประเทศ หากความตกลง CPTPP ประสบความสำเร็จและได้รับการยอมรับ ความตกลง CPTPP จะกลายเป็นเครื่องมือในการเผยแพร่แนวคิดที่ญี่ปุ่นริเริ่มและเป็นบรรทัดฐานทางการค้าใหม่ของภูมิภาค ผลลัพธ์ที่จะตามมาคือบทบาทของความตกลงที่จีนริเริ่มจะถูกลดทอน ไปพร้อมกับอิทธิพลของจีนบนภูมิภาคเอเชีย-แปซิฟิก⁹⁶

สรุป

จากการศึกษาทำให้ความเป็นผู้นำของญี่ปุ่นต่อความตกลงหุ้นส่วนยุทธศาสตร์ภาคพื้นแปซิฟิก (Trans-Pacific Partnership : TPP) ภายหลังจากประกาศถอนตัวของสหรัฐอเมริกา ญี่ปุ่นจึงเลือกที่จะใช้ความตกลง CPTPP มาเป็นเครื่องมือถ่วงดุลการขยายอิทธิพลของจีนในภูมิภาคเอเชีย-แปซิฟิก ตามแนวคิดการถ่วงดุลอำนาจแบบอ่อน (soft balancing) และในปี 2022 ญี่ปุ่นได้นำเสนอแผนยุทธศาสตร์ความมั่นคงแห่งชาติ (National Security Strategy of Japan - NSS) ซึ่งมีการอธิบายการใช้นโยบายทางเศรษฐกิจเพื่อให้บรรลุผลด้านความมั่นคง ในอดีตเมื่อกล่าวถึง

⁹³ Mary Hui, “Japan’s global rare earths quest holds lessons for the US and Europe,” *Quartz*, last modified April 23, 2021, accessed June 7, 2023, <https://qz.com/1998773/japans-rare-earths-strategy-has-lessons-for-us-europe>.

⁹⁴ อีวินท์ สุกุทธิกุล, “เมื่อญี่ปุ่นนำเศรษฐกิจมาขบคิดคู่ความมั่นคง: Economic security ในยุทธศาสตร์รัฐบาลคิชิเดะ,” *The 101 . World*, เข้าถึงเมื่อ 26 มิถุนายน 2566, https://www.the101.world/economic-security-strategy-under-kishida/?fbclid=IwAR1N8EdEcGgiXg3m1pmDLBy6eqQEjHPcQF8QJVdznsNgBbl9X_AU4wLwnnl.

⁹⁵ National Security Council, 31.

⁹⁶ David E. Adler, “Why ‘Economic security’ Became Magic Words in Japan,” *Foreign Policy*, last modified January 20, 2023, accessed June 7, 2023, <https://foreignpolicy.com/2023/01/20/japan-china-economic-security-strategic-threat/>.

ความมั่นคงย่อมหมายถึง การทหารและการรักษาอำนาจอธิปไตยของรัฐ แต่ปัจจุบัน จากมุมมองของ ญี่ปุ่นผ่าน NSS ความมั่นคงถูกเชื่อมโยงกับเศรษฐกิจอันเนื่องมาจากการพึ่งพาทางเศรษฐกิจระหว่างรัฐ เศรษฐกิจถูกใช้เป็นเครื่องมือตอบสนองจุดมุ่งหมายทางการเมืองระหว่างประเทศ นำไปสู่แนวคิด การพัฒนาเศรษฐกิจเพื่อเสริมสร้างความมั่นคงแห่งชาติ (economic security)

รัฐบาลอาเบะตัดสินใจเข้าร่วมเจรจาความตกลง TPP ในปี 2013 เนื่องจากญี่ปุ่นมองว่า ความตกลง TPP เป็นเครื่องมือทางเศรษฐกิจที่จะช่วยฟื้นฟูเศรษฐกิจของญี่ปุ่นจากภาวะถดถอย โดยการปฏิรูปเศรษฐกิจของญี่ปุ่นตามนโยบาย Abenomics ถึงแม้ว่าก่อนการตัดสินใจเข้าร่วม ความตกลง TPP จะเผชิญกับกระแสคัดค้านจากกลุ่มเกษตรกรภายในประเทศก็ตาม ในอีกแง่หนึ่ง ญี่ปุ่นก็มองความตกลง TPP เป็นเครื่องทางยุทธศาสตร์ที่ญี่ปุ่นใช้กระชับความสัมพันธ์กับสหรัฐฯ ตามนโยบาย Pivot to Asia เพื่อถ่วงดุลจีนในฐานะภัยคุกคาม จากการทะยานขึ้นของจีน ทั้งในทางเศรษฐกิจและทางทหาร รวมถึงการพยายามวางรากฐานทางเศรษฐกิจแบบจีน ผ่านสถาปัตยกรรมทางเศรษฐกิจ RCEP และ BRI เพื่อการขยายอิทธิพลในภูมิภาคเอเชีย - แปซิฟิก และเนื่องจากญี่ปุ่นพึ่งพาทางเศรษฐกิจกับจีน (economic dependence) ญี่ปุ่นจึงหลีกเลี่ยง การกดดันหรือบีบบังคับจากการใช้นโยบายทางเศรษฐกิจเพื่อบรรลุผลทางการเมืองจากจีนไม่ได้ ตามที่ได้ยกตัวอย่างไปในกรณีพิพาทหมู่เกาะเซ็งกาคุ/เตียวหยู (Senkaku/Diaoyu Dispute) กรณีนี้แสดงให้เห็นถึงความเปราะบางของห่วงโซ่อุปทานของญี่ปุ่นโดยเฉพาะทรัพยากรที่สำคัญ ญี่ปุ่นจึงใช้ความตกลง TPP เป็นช่องทางในการเข้าถึงตลาดของสมาชิก และทดแทนการพึ่งพา ทางเศรษฐกิจกับจีน

การเปลี่ยนแปลงของโครงสร้างอำนาจในภูมิภาคเกิดขึ้นเมื่อสหรัฐฯ ถอนตัวจากความตกลง TPP ในปี 2017 โดยรัฐบาลทรัมป์ การลดบทบาทของสหรัฐฯ แล้วหันไปให้ความสำคัญกับการเจรจา แบบทวิภาคี นำไปสู่ความกังวลต่อสถานะสัญญาภาคในภูมิภาคและความตกลง TPP และกลายเป็น โอกาสให้จีนขยายอิทธิพลในภูมิภาคและพยายามเข้ามาแทนที่สหรัฐฯ ญี่ปุ่นปรับกลยุทธ์อย่างรวดเร็ว โดยการโน้มน้าวสหรัฐฯ ให้กลับเข้าร่วมความตกลง TPP อย่างไรก็ตาม ญี่ปุ่นยังไม่ประสบความสำเร็จ จากความพยายามดังกล่าว ญี่ปุ่นจึงเป็นผู้นำขับเคลื่อน TPP-11 ต่อจนนำไปสู่การบังคับใช้ CPTPP ในปี 2018 เมื่อวิเคราะห์บทบาทความเป็นผู้นำของญี่ปุ่นต่อความตกลง CPTPP พบว่า ญี่ปุ่นแสดง บทบาทผู้นำบนความตกลง CPTPP เพราะต้องการถ่วงดุลกับอิทธิพลของจีน โดยใช้ความตกลง CPTPP ในส่วนของบทบัญญัติที่มีมาตรฐานระดับสูงและทันสมัย ใช้ความตกลง CPTPP ในฐานะช่องทางสำหรับการกลับมาของสหรัฐฯ เพื่อมีบทบาทในภูมิภาคเอเชีย-แปซิฟิกอีกครั้ง ในกรณีการกลับมาของสหรัฐฯ ย่อมเป็นผลดีต่อการเสริมสร้างความเป็นพันธมิตรระหว่างสหรัฐฯ กับญี่ปุ่นให้แข็งแกร่งยิ่งขึ้น นอกจากนี้ ญี่ปุ่นยังสามารถกระชับความเป็นพันธมิตรกับประเทศอื่น ๆ ที่มีค่านิยมเดียวกันผ่านการใช้ความตกลง CPTPP เป็นพื้นที่สำหรับประเทศที่มีค่านิยมเดียวกัน เพื่อเสริมสร้างอิทธิพลและบทบาทของความตกลง CPTPP ให้เหนือกว่าความตกลงทางเศรษฐกิจอื่น ๆ ที่จีนริเริ่ม และสุดท้ายญี่ปุ่นใช้ความตกลง CPTPP ตอบสนองต่อแผนยุทธศาสตร์ด้านความมั่นคง ของญี่ปุ่น ที่ประกาศในปี 2022 โดยใช้เป็นเครื่องมือเพื่อบรรลุเป้าหมายการสร้างห่วงโซ่อุปทาน โดยเฉพาะเทคโนโลยีและโครงสร้างพื้นฐานที่เชื่อมโยงกับความมั่นคงแห่งชาติให้แข็งแกร่ง นำไปสู่การลดการพึ่งพาทางเศรษฐกิจกับจีนและลดโอกาสการถูกกดดันโดยใช้นโยบายทางเศรษฐกิจ

เป็นเครื่องมือ ในขณะที่เดียวกันก็ใช้ความตกลง CPTPP เป็นกลไกรักษาระเบียระหว่างประเทศตามแนวคิดและค่านิยมที่ญี่ปุ่นยึดถือ

ในกรณีผู้สนใจเกี่ยวกับบทบาทความเป็นผู้นำของญี่ปุ่นบนความตกลง TPP สามารถศึกษาบทบาทของญี่ปุ่นในความตกลงทางเศรษฐกิจอื่น ๆ เพื่อเปรียบเทียบหาความเหมือนและความแตกต่าง หรือผู้สนใจอาจจะศึกษาความเป็นมาของการเชื่อมโยงเศรษฐกิจกับความมั่นคงของญี่ปุ่น และแนวโน้มที่นโยบายนี้จะสร้างความเปลี่ยนแปลงให้กับญี่ปุ่นและภูมิภาคเอเชีย-แปซิฟิกในอนาคต หรืออาจศึกษาการดำเนินนโยบายตาม แนวคิดการพัฒนาเศรษฐกิจเพื่อเสริมสร้างความมั่นคงแห่งชาติส่งผลต่อแง่มุมด้านความมั่นคงของญี่ปุ่นอย่างไร

บรรณานุกรม

- (WITS), World Integrated Trade Solution. "Japan Import Partner Share in Percentage All Countries between 2000 and 2010." World Bank, June 7, 2023. <https://wits.worldbank.org/CountryProfile/en/Country/JPN/StartYear/2000/EndYear/2010/TradeFlow/Import/Partner/BY-COUNTRY/Indicator/MPRT-PRTNR-SHR>.
- Abe, Kensuke. "Japan Chair Platform: Moving Forward with TPP 11." *Center for Strategic & International Studies* (May 12, 2017 2017). <https://www.csis.org/analysis/japan-chair-platform-moving-forward-tpp-11>.
- Abe, Shinzo. *Address by Prime Minister Shinzo Abe to a Joint Meeting of the U.S. Congress*: Ministry of Foreign Affairs of Japan, 2015.
- . *Press Conference by Prime Minister Shinzo Abe*: Cabinet Public Relations Office, Cabinet Secretariat, 2013.
- Adler, David E. "Why 'Economic Security' Became Magic Words in Japan." *Foreign Policy*, JANUARY 20, 2023 2023. <https://foreignpolicy.com/2023/01/20/japan-china-economic-security-strategic-threat/>.
- Amari, Akira. "The Trans-Pacific Partnership (TPP) Agreement." *Asia-Pacific Review* 23, no. 1 (2016/01/02 2016): 11-20. <https://doi.org/10.1080/13439006.2016.1195948>. <https://doi.org/10.1080/13439006.2016.1195948>.
- Aoyama, Rumi. "Japan Walks on a Tightrope with Its China Policy." *East Asia Forum* (May 20, 2021 2021). <https://www.eastasiaforum.org/2021/05/20/japan-walks-on-a-tightrope-with-its-china-policy/>.
- Armstrong, Shiro. "Economic Diplomacy and Economic Security under Abe." *Asian Economic Policy Review* 16, no. 2 (2021): 283-99. <https://doi.org/https://doi.org/10.1111/aepr.12335>. <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/abs/10.1111/aepr.12335>.
- Bartlett-Imadegawa, Rhyannonn. "CPTPP Trade Bloc to Give U.K. Green Light to Join." *Nikkei Asia*, March 29, 2023 2023. <https://asia.nikkei.com/Economy/Trade/CPTPP-trade-bloc-to-give-U.K.-green-light-to-join>.

- Berkofsky, Axel. "“The Chinese Dream” and Chinese Foreign and Security Policies—Rosy Rhetoric Versus Harsh Realities." *Asia-Pacific Review* 23, no. 2 (2016/07/02 2016): 109-28. <https://doi.org/10.1080/13439006.2016.1244963>.
<https://doi.org/10.1080/13439006.2016.1244963>.
- Biden, Joe. *Remarks by President Biden on America’s Place in the World*: The White House, 2021.
- Bradsher, Keith. "Amid Tension, China Blocks Vital Exports to Japan." *The New York Times*, Sept. 22, 2010 2010.
<https://www.nytimes.com/2010/09/23/business/global/23rare.html>.
- Das, Shaheli. "The Awakening of Xi’s Chinese Dream." *East Asia Forum* (April 7, 2016 2016). <https://www.eastasiaforum.org/2016/04/07/the-awakening-of-xis-chinese-dream/>.
- Dominguez, Gabriel. "The Complex Road to Ending the Dependence on Chinese Rare Earths." *The Japan Times*, February 8, 2022 2022.
<https://www.japantimes.co.jp/news/2022/02/08/world/china-rare-earth-dependence/>.
- Economist, The. "Abe’s Master Plan." *The Economist*, May 18, 2013 2013.
<https://www.economist.com/leaders/2013/05/18/abes-master-plan>.
- Editors, The. "How a Rising China Has Remade Global Politics." *World Politics Review*, Apr 17, 2023 2023. <https://www.worldpoliticsreview.com/how-a-rising-china-has-remade-global-politics/>.
- Fujita, Akiko. "Japanese Pm Abe Says It Is His ‘Strong Wish’ That the Us Returns to the TPP." *CNBC*, May 17, 2017 2017. <https://www.cnbc.com/2017/05/15/japanese-pm-abe-says-it-is-his-strong-wish-that-the-us-returns-to-the-tpp.html>.
- Goodman, Matthew P. "Assessing Abe’s Economic Statecraft." (August 31, 2020 2020). Accessed June 21, 2023. <https://www.csis.org/analysis/assessing-abes-economic-statecraft>.
- . "From TPP to CPTPP." *Center for Strategic & International Studies* (March 8, 2018 2018). <https://www.csis.org/analysis/tpp-cptpp>.

- Granville, Kevin. "What Is TPP? Behind the Trade Deal That Died." *The New York Times*, January 23, 2017. <https://www.nytimes.com/interactive/2016/business/tpp-explained-what-is-trans-pacific-partnership.html>.
- Honma, Masayoshi, and Aurelia George Mulgan. "Political Economy of Agricultural Reform in Japan under Abe's Administration." *Asian Economic Policy Review* 13, no. 1 (2018): 128-44. <https://doi.org/https://doi.org/10.1111/aepr.12208>.
<https://onlinelibrary.wiley.com/doi/abs/10.1111/aepr.12208>.
- Hui, Mary. "Japan's Global Rare Earths Quest Holds Lessons for the Us and Europe." *Quartz*, Mary Hui 2021. <https://qz.com/1998773/japans-rare-earths-strategy-has-lessons-for-us-europe>.
- Ian F. Fergusson, Mark A. McMinimy and Brock R. Williams. *The Trans-Pacific Partnership (TPP): In Brief*. Congressional Research Service, 2015.
- James McBride, Andrew Chatzky, and Anshu Siripurapu. "What's Next for the Trans-Pacific Partnership (TPP)?". (September 20, 2021 2021). Accessed June 19, 2023. <https://www.cfr.org/backgrounder/what-trans-pacific-partnership-tpp>.
- Japan, Ministry of Foreign Affairs of. *Diplomatic Bluebook 2023*, 2022.
- . *Joint Statement*, 2017.
- . *National Security Strategy (Nss)*: Ministry of Foreign Affairs of Japan, 2022.
- Jaussaud, Jacques, Bernadette Andreosso-O'Callaghan, Robert Taylor, and Maria Zolin. *The Changing Global Environment in Asia and Human Resource Management Strategies*. 2020.
- Jinping, Xi. *Full Text of Chinese President's Speech at Commemoration of 70th Anniversary of War Victory*: Ministry of Foreign Affairs, the People's Republic of China, 2015.
- Johnson, E Michael. "Donald Trump Receives \$3,755 Driver from Japan's Prime Minister." *GolfDigest*, November 20, 2016 2016. <https://www.golfdigest.com/story/donald-trump-receives-dollar3755-driver-from-japans-prime-minister>.
- Wall Street Journal. *After Trump's TPP Withdrawal, What's Next for U.S. Trade Deals?* Journal, Wall Street, 2017.
- Katagiri, Nori. "Shinzo Abe's Indo-Pacific Strategy: Japan's Recent Achievement and Future Direction." *Asian Security* 16, no. 2 (2020/05/03 2020): 179-200.

<https://doi.org/10.1080/14799855.2019.1607304>.

<https://doi.org/10.1080/14799855.2019.1607304>.

Kyodo. "Kishida Taps Takayuki Kobayashi for New Economic Security Post as Cabinet Takes Shape." *The Japan Times*, October 3, 2021 2021.

<https://www.japantimes.co.jp/news/2021/10/03/national/politics-diplomacy/kishida-economic-security-cabinet/>.

Li, Linyue, Thomas D. Willett, and Nan Zhang. "The Effects of the Global Financial Crisis on China's Financial Market and Macroeconomy." *Economics Research International* 2012 (2012): 1-6. <https://doi.org/10.1155/2012/961694>.

Liu, Kai He and Feng. *China's Peaceful Rise: From Narrative to Practice*. The Oxford Handbook of Peaceful Change in International Relations. New York: Oxford University Press, 2022.

Maslow, Sebastian. "United in Protest: Japanese Farmers' Struggle against TPP." *East Asia Forum* (March 24, 2011 2011).

<https://www.eastasiaforum.org/2011/03/24/united-in-protest-japanese-farmers-struggle-against-tpp/>.

Masuda, Masayuki. "Why Has Chinese Foreign Policy Become More Assertive?". *East Asia Forum* (February 20, 2016 2016).

<https://www.eastasiaforum.org/2016/02/20/why-has-chinese-foreign-policy-become-more-assertive/>.

Masuo, Chisako T. "To Navigate the Senkaku Islands Dispute, Look to History." *The Japan Times*, May 10, 2022 2022.

<https://www.japantimes.co.jp/opinion/2022/05/10/commentary/japan-commentary/china-senkaku-islands-issue/>.

Minh, Le Trong. "Key Differences between CPTPP and TPP." *Vietnam Investment Review under the Ministry of Planning and Investment*, March 7, 2018 2018.

<https://vir.com.vn/key-differences-between-cptpp-and-tpp-56904.html>.

Mulgan, Aurelia George. "Securitizing the TPP in Japan: Policymaking Structure and Discourse." *Asia Policy* 22 (July 2016 2016): 193-221.

<https://doi.org/doi:10.1353/asp.2016.0041>.

- Nagata, Kazuaki. "Cabinet Approves Bill to Beef up Japan's Economic Security." *The Japan Times*, February 25, 2022. <https://www.japantimes.co.jp/news/2022/02/25/business/economic-security-bill-cabinet/>.
- Reporter, SCMP. "Diaoyu/Senkaku Islands Dispute." *South China Morning Post*, February 21, 2019. <https://www.scmp.com/week-asia/explained/article/2187161/explained-diaoyu/senkaku-islands-dispute>.
- Satoru, Kohda. "Analyzing China's TPP Bid." Mar 1, 2022. https://www.nippon.com/en/in-depth/d00785/?cx_recs_click=true.
- Schott, Jeffrey J. "Joining the CPTPP Is a Long Process and Needs Consensus among Existing Members." *Peterson Institute for International Economics* (September 23, 2021). <https://www.piie.com/research/piie-charts/joining-cptpp-long-process-and-needs-consensus-among-existing-members>.
- Secretary, Office of the Press. *Joint Statement by the United States and Japan: The White House*, 2013.
- . "Remarks by President Barack Obama at Suntory Hall." news release, November 14, 2009. <https://obamawhitehouse.archives.gov/the-press-office/remarks-president-barack-obama-suntory-hall>.
- Shen, Yuzhou, Ruthann Moomy, and Roderick G. Eggert. "China's Public Policies toward Rare Earths, 1975–2018." *Mineral Economics* 33, no. 1 (2020/07/01 2020): 127–51. <https://doi.org/10.1007/s13563-019-00214-2>. <https://doi.org/10.1007/s13563-019-00214-2>.
- Shinoda, Tomohito. "Two-Level Game Analysis of Japan in the TPP Negotiations." *Asian Journal of Comparative Politics* 5, no. 4 (2020): 337–50. <https://doi.org/10.1177/2057891119865025>. <https://journals.sagepub.com/doi/abs/10.1177/2057891119865025>.
- Shujiro, Urata. "Japan's Asia-Pacific Economic Strategy: Toward the Revival of the Japanese Economy." *Asia-Pacific Review* 28, no. 2 (2021/07/03 2021): 35–56. <https://doi.org/10.1080/13439006.2021.2012744>. <https://doi.org/10.1080/13439006.2021.2012744>.

Solis, Mireya, and Shujiro Urata. "Abenomics and Japan's Trade Policy in a New Era."

Asian Economic Policy Review 13, no. 1 (2018): 106-23.

<https://doi.org/https://doi.org/10.1111/aepr.12205>.

<https://onlinelibrary.wiley.com/doi/abs/10.1111/aepr.12205>.

States, Organization of American. "Comprehensive and Progressive Agreement for Trans Pacific Partnership Agreement (CPTPP) - Australia, Brunei Darussalam, Canada, Chile, Japan, Malaysia, Mexico, New Zealand, Peru, Singapore, and Vietnam." Foreign Trade Information System, June 21, 2023.

http://www.sice.oas.org/tpd/tpp/tpp_e.asp.

———. "Ministerial Statement: Trans-Pacific Partnership (TPP) Agreement." May 21, 2017, June 21, 2023 2017.

http://www.sice.oas.org/tpd/tpp/Implementation/Ministerial_Statement_05_21_17_e.pdf.

Suzuki, Kazuto. "Understanding Japan's Approach to Economic Security." *The Henry L. Stimson Center* (February 10, 2023 2023).

<https://www.stimson.org/2023/understanding-japans-approach-to-economic-security/>.

Takashi, Terada. "How and Why Japan Has Saved the TPP: From Trump Tower to Davos." *The Asan Forum* (February 19, 2018 2018).

<https://theasanforum.org/how-and-why-japan-has-saved-the-tpp-from-trump-tower-to-davos/>.

———. "Japan and the TPP Conclusion: Regional Order, Negotiations, and Domestic Adjustment." *The Asan Forum* (October 23, 2015 2015).

<https://theasanforum.org/japan-and-the-tpp-conclusion-regional-order-negotiations-and-domestic-adjustment/>.

Takenaka, Kiyoshi. "Japan Pm Says TPP Trade Pact Meaningless without U.S." *Reuters*, November 22, 2016 2016. <https://www.reuters.com/article/us-japan-tpp-abe-idUSKBN13G2IK>.

Tanaka, Miya. "Indo-Pacific Economic Framework's Fate Could Hinge on U.S. Midterm Elections." *The Japan Times*, September 10, 2022 2022.

<https://www.japantimes.co.jp/news/2022/09/10/business/economy-business/2022-us-midterm-elections-ipef/>.

- Terada, Takashi. "Japan and TPP/TPP-11: Opening Black Box of Domestic Political Alignment for Proactive Economic Diplomacy in Face of 'Trump Shock'." *The Pacific Review* 32, no. 6 (2019/11/02 2019): 1041-69.
<https://doi.org/10.1080/09512748.2019.1617771>.
<https://doi.org/10.1080/09512748.2019.1617771>.
- Tobita, Rintaro. "Japan Scouts More Asian Players for TPP to Cut China Dependence." *Nikkei Asia*, March 21, 2020 2020. <https://asia.nikkei.com/Politics/International-relations/Japan-scouts-more-Asian-players-for-TPP-to-cut-China-dependence>.
- Tsuji, Takashi. "TPP-11 Now Turns Focus to Recruiting New Members." *Nikkei Asia*, November 1, 2018 2018. <https://asia.nikkei.com/Economy/Trade-war/TPP-11-now-turns-focus-to-recruiting-new-members>.
- Urata, Shujiro. "The Trans-Pacific Partnership: Origin, Evolution, Special Features and Economic Implications." *Journal of Southeast Asian Economies* 35 (04/01 2018): 22-38. <https://doi.org/10.1355/ae35-1d>.
- Wivel, Anders, and T. V. Paul. "Soft Balancing, Institutions, and Peaceful Change." *Ethics and International Affairs* 34, no. 4 (2020): 473-85.
- Womack, Brantly. "International Crises and China's Rise: Comparing the 2008 Global Financial Crisis and the 2017 Global Political Crisis." *The Chinese Journal of International Politics* 10, no. 4 (2017): 383-401.
<https://doi.org/10.1093/cjip/pox015>. <https://doi.org/10.1093/cjip/pox015>.
- Wong, Kandy. "What Is the CPTPP and Why Is China Eager to Join?", 5 May, 2022 2022. <https://www.scmp.com/economy/china-economy/article/3176487/what-cptpp-and-why-china-eager-join>.
- Xin, Ye. "Ryukyu Issue Offers Leverage to China." *Global Times*, May 11, 2013 2013. <http://en.people.cn/90883/8240741.html>.
- Yinru, Pan. "How Dependent Is Japanese Trade on China?" *Yicai Global*, February 8, 2022 2022. <https://www.yicai.com/news/how-dependent-is-japanese-trade-on-china>.
- Yongding, Yu. "China's Response to the Global Financial Crisis." *East Asia Forum* (January 24, 2010 2010). <https://www.eastasiaforum.org/2010/01/24/chinas-response-to-the-global-financial-crisis/>.
- Yoshida, Tadanori. "TPP Talks Make Farm Reform Doubly Urgent for Japan." *Nikkei Asia*, April 28, 2014 2014. <https://asia.nikkei.com/Economy/TPP-talks-make-farm-reform-doubly-urgent-for-japan>.

Yoshimatsu, Hidetaka. "High-Standard Rules and Political Leadership in Japan's Mega-Fta strategy." *Asian Survey* 60, no. 4 (2020): 733-54.

<https://doi.org/10.1525/as.2020.60.4.733>.

<https://doi.org/10.1525/as.2020.60.4.733>.

Zhang, Zoey. "Joining CPTPP: What China Needs to Do and Comparison with the Rcep." *China Briefing*, October 13, 2021 2021. [https://www.china-](https://www.china-briefing.com/news/chinas-bid-to-join-the-cptpp-challenges-comparison-with-rcep/)

[briefing.com/news/chinas-bid-to-join-the-cptpp-challenges-comparison-with-rcep/](https://www.china-briefing.com/news/chinas-bid-to-join-the-cptpp-challenges-comparison-with-rcep/).

เซาวกิจ, กนกวรรณ. "นโยบายของญี่ปุ่นต่อโครงสร้างอำนาจใหม่ในเอเชีย-แปซิฟิก: ศึกษาการเข้าร่วมความตกลงหุ้นส่วนยุทธศาสตร์เศรษฐกิจเอเชีย-แปซิฟิกของญี่ปุ่น." *จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย*, 2560. <http://cuir.car.chula.ac.th/handle/123456789/60012>.

สภาผู้แทนราษฎร. รายงานของคณะกรรมการวิสามัญพิจารณาศึกษาผลกระทบจากการเข้าร่วมความตกลงที่ครอบคลุมและก้าวหน้าสำหรับหุ้นส่วนทางเศรษฐกิจภาคพื้นแปซิฟิก (CPTPP) สภาผู้แทนราษฎร: กลุ่มงานคณะกรรมการการต่างประเทศ สำนักกรรมการ 2 สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, 2563.

สุพุทธิกุล, อธิวัฒน์. "เมื่อญี่ปุ่นนำเศรษฐกิจมาขบคิดคู่ความมั่นคง: Economic Security ในยุทธศาสตร์รัฐบาลคิซิดะ." *The 101 . World* (29 มิถุนายน 2565 2565).

[https://www.the101.world/economic-security-strategy-under-](https://www.the101.world/economic-security-strategy-under-kishida/?fbclid=IwAR1N8EdEcGgiXg3m1pmDLBy6eqQEjHPcqF8OJVdznsNgBbl9X_A)

[kishida/?fbclid=IwAR1N8EdEcGgiXg3m1pmDLBy6eqQEjHPcqF8OJVdznsNgBbl9X_A](https://www.the101.world/economic-security-strategy-under-kishida/?fbclid=IwAR1N8EdEcGgiXg3m1pmDLBy6eqQEjHPcqF8OJVdznsNgBbl9X_A)
[U4wLwnnl](https://www.the101.world/economic-security-strategy-under-kishida/?fbclid=IwAR1N8EdEcGgiXg3m1pmDLBy6eqQEjHPcqF8OJVdznsNgBbl9X_A).

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

ประวัติผู้เขียน

ชื่อ-สกุล	ภัทรพล จันทร์เทพา
วัน เดือน ปี เกิด	23 พฤศจิกายน 2537
สถานที่เกิด	กรุงเทพมหานคร ประเทศไทย
วุฒิการศึกษา	รัฐศาสตรบัณฑิต มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
ที่อยู่ปัจจุบัน	กรุงเทพมหานคร

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY